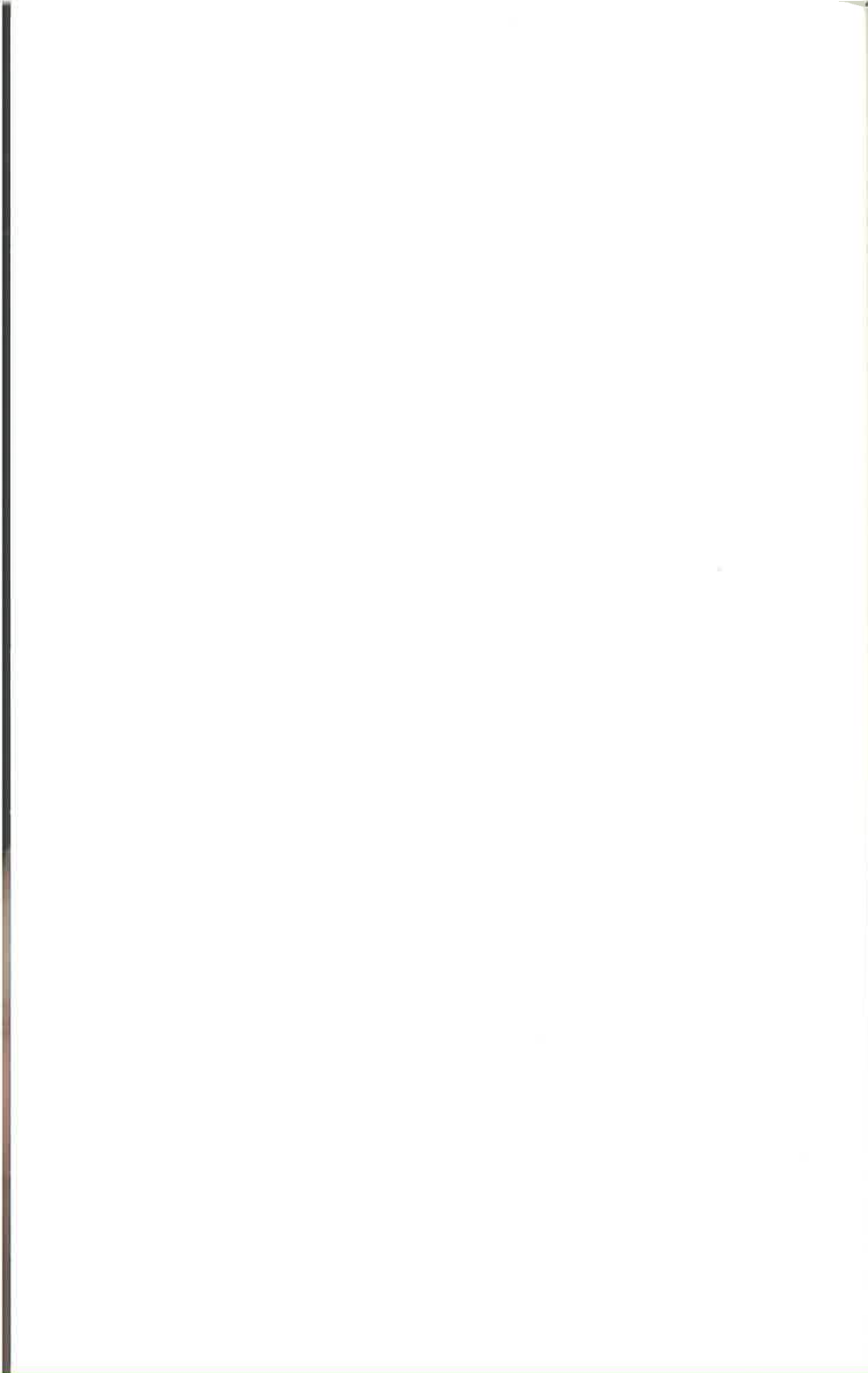

RASTNUŞTIŞÊ

KIRMANCKÎ (ZAZAKÎ)

Grûba Xebate ya Vateyî

Rastnuştişê Kirmanckî (Zazakî)
Çapa hîrêyine ya hîrakerdîye

Kitab: 128

Amadekerdoxe: Grûba Xebate ya Vateyi
Rastnuştişê Kirmancî (Zazakî)
Çapa hîrêyine ya hirakerdiye

Weşanxaneyê Vateyi, Îstanbul, 2023

ISBN: 978-605-2298-27-5

© Vate

Mîzanpaj: C. Gundogan
Qapax: Minife Yıldızhan

Çape: Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Caddesi, Güven Sanayi Sitesi,
C Blok, No: 215-216
Topkapı - İstanbul
Sertifika No: 45750

Weşanxaneyê Vateyi/Vate Yayınevi
Kalyoncu Kulluğu Mah.
Samancı Ali sok. No: 9/3 Beyoğlu/İstanbul
E-posta: wesanxaneyevateyi@gmail.com

**RASTNUŞTIŞÊ KIRMANCKÎ
(ZAZAKÎ)**

Çapa hîrêyine ya hîrakerdîye

Weşanxaneyê Vateyî/Vate Yayınevi
Îstanbul, 2023

TEDEYÎ

FERHENGEK (LÛGATÇE).....	11
SEBA ÇAPA HÎRÊYINE VATEYO VERÊN	17
1. HERF Û VENGÎ.....	21
1.1. ALFABE	21
1.2. KILMNUŞTEYÎ (KISALTMALAR).....	22
1.3. VURÎYAYÎŞÊ (BEDİLÎYAYÎŞÊ) VENGAN.....	24
1.3.1. -an	24
1.3.2. -am	24
1.3.3. Vengê “J”, “C”, “Z”yî.....	25
1.3.4. Vengê “K” û “Ç”yî	26
1.3.5. Vengê “O” û “WE”yî.....	29
1.4. HERFA PÊRAGIRÊDAYENE.....	30
2. NAME	32
2.1. Nameyê Rojan	32
2.2. Nameyê Mewsiman	33
2.3. Nameyê Mengan (Aşman).....	33
2.4. Nameyê Hetan (Cîhetan).....	35
2.5. Nameyê Qitayan (Kontînetan)	35
2.6. Nameyê Ziwanan û Lehçeyan	36
2.7. Nameyê Dîn, Mezheb û Terîqetan.....	36
2.8. Nameyê Mensûbanê Miletan	37
2.9. Nameyê Mensûbanê Dewan, Bajaran (Şaristanan), Mintiqaqayan, Dewletan û Qitayan.....	38
2.10. Nameyê Kesan yê Xerîban	39
2.11. Tayê Nameyê ke bi Herfa Girde Dest Pêkenê.....	40
2.12. Nameyê Kitaban, Nuşteyan û Notanê Bîblîyografîkan.	41
2.13. Nuştîşê Tarîxî yê bi Roje, Menge (Aşme) û Serre	42
2.14. Sifetî ra Nameviraştîş	43

2.15. Çekuyê Anteyî (Bükünlü Sözcükler)	43
2.16. Nêanciyayîşê Çekuya Makî ya ke bi “-e” Yan zî “-î” Qediýena.....	44
2.17. Name û Sifetê Makî	45
2.17.1. Nameyê Makî yê ke bi “-e” (“-î”) Qediýenê û Kopula.....	45
2.18. Teql û Manaya Çekuyan	46
2.19. Bi “-î” Zafhûmarbîyayîşê Nameyan.....	47
2.20. Cumle de Nuştişê Name yan zî Sifetê Zafhûmarî û Kopula.....	49
2.21. Îzafê (Tamlama)	50
2.22. Nameyê Tayê Bajaran (Şaristanan) û Qezayanê Kurdan.....	54
2.23. Nameyê Welatan, Dewletan û Paytextan	59
2.23.1. Afrika.....	60
2.23.2. Amerîka.....	62
2.23.3. Asya.....	63
2.23.4. Ewropa.....	65
2.23.5. Okyanûsya.....	67
3. ZEMÎR (ADIL, ZAMÎR)	69
3.1. Zemîrê Kesî (Zemîrê Şexsî)	69
3.1.1. Grûba Yewine	69
3.1.2. Grûba Dîyine	69
3.1.3. Nusiyayîşê Çekuya “Xo”yî	70
3.2. Zemîrê Nişanî (Zemîrê Îşaretî)	71
3.2.1. Semedê Nêzdî	71
3.2.2. Semedê Dûrî	72
3.2.3. Rastnuştişê Zemîranê Nişanî “Ney” û “Ey”	73
3.3. Zemîrê Wayîriye (Îyelik Zamiri).....	73
4. SIFET (SIFAT)	76
4.1. Tayê Rengî.....	76
4.2. Sifetê Nişanî.....	77
4.2.1. Semedê Nêzdî	77
4.2.2. Semedê Dûrî	78

4.3. Hûmarnameyî	79
4.3.1. Hûmarnameyê Rêzkî (Sıra Sayılar)	82
4.4. Nuştîşê Partîsîpê Makî û Zafhûmarî	84
4.5. Nuştîşê Çekuya “Her” û “Heme”yî	85
5. EDAT (İLGEÇ, EDAT).....	87
5.1. Veredat (Önedat)	87
5.1.1. bi	87
5.1.2. bê	88
5.1.3. se, sey	88
5.1.4. pê	89
5.1.5. ver bi	89
5.2. Peyedat (Artedat).....	89
5.2.1. rê	89
5.2.2. r'	90
5.2.3. de	92
5.2.4. der	92
5.2.5. ra	93
5.2.6. ro	93
5.2.7. ya	93
5.2.8. a	93
5.3. Veredat û Peyedat Pîya (Önedat ve Artedat Birlikte).....	93
5.3.1. bi ... ra	93
5.3.2. di ... de	94
5.3.3. ede ... de	94
5.3.4. a ... ra	94
5.3.5. beyntarê ... de	95
5.3.6. bi ... ya/bi ... a	95
5.3.7. bi ... bê/ebi ... bê	95
5.3.8. peyê ... ra	95
6. BESTOXÎ (BAĞLAÇLAR).....	96
6.1. Çend Bestoxî	96
6.1.1. eke	96
6.1.2. ke	96

6.1.2.1. “Ke” û Virgûl.....	97
6.1.3. Nuştişê Tayê Bestoxanê ke Di yan zî Hîrê Çekuyan ra Virazîyayê	98
7. KAR (FÎÎL).....	100
7.1. Mesderê Karî (Mesderê Fîîlî) û Nameyê Mesderî	100
7.1.1. Mesderê Karî bi Peygirê “-ene”/“-yene” û “-îyayene”	100
7.2. Nameyê Mesderî bi Peygirê “-iş”/“-yîş” û “-îyayîş”î.....	101
7.3. Karê Pêrabesteyî (Bileşik Fiil) de	103
7.4. Kopula (Karo Nêmcet).....	104
7.4.1. Nusîyayîşê Cinsiyetê Kopula.....	112
7.5. Nusîyayîşê Çekuya “Çin” û Karî (Fîîlî).....	112
7.6. Nusîyayîşê Çekuya “Est” û Karî (Fîîlî)	113
7.7. Karê “Bîyene”/“Bîyayîş”î	114
7.7.1. “B” yan “V”?	114
7.8. Karo Pêrabeste (Bileşik Fiil)	115
7.8.1. Preverbo Yewheceyin + Kar.....	115
7.8.2. Preverbo Zafheceyin + Kar	116
7.8.3. Name + Kar.....	117
7.8.4. Sifet + Kar.....	117
7.8.5. Kar + Kar	117
7.9. Kesê Zafhûmarê Yewinî yê Karê Întransîtîfî de: -(y)îme	118
7.10. Karan de Negatîfîye (Fillerde Olumsuzluk)	118
7.11. Demo Nikayin.....	120
7.11.1. Demo nikayin-I.....	120
7.11.2. Demo nikayin-II (Bi Partikel)	126
7.12. Partîkelê Demê Ameyoxî yê Karî (Fiilin Gelecek Zaman Partikeli).....	130
7.13. Nuştişê Karan û Virgûl.....	130
8. ÇEND PEYGIRÎ (BİRKAÇ SONEK).....	132
8.1. -ên	132
8.2. -in.....	133

9. RASTNUŞTIŞÊ TAYÊ ÇEKUYAN

(BAZI SÖZCÜKLERİN DOĞRU YAZIMI)	135
9.1. zî, kî	135
9.2. Çekuyê Tekrarbîyayeyî	135
9.3. Çekuyê Diletî.....	136
9.4. Rastnuştişê Tayê Çekuyanê Bînan	137

FERHENGEK (LÜGATÇE)

alfabe: alfabe

anta (m): bükünlü, çekilmiş olan

ante (n): bükünlü, çekilmiş olan

halo ante: bükünlü durum

antiş: çekim, çekme

antişê karî: fil çekimi

antiye (m): bükünlü, çekilmiş olan

apostrof: apostrof

bajar: il, vilayet, kent, şehir

bedilîyayîş: değışme

bedilnayîş: değıştirme

bestox: bağlaç

beyntar: ara

bêveng, -e: sessiz, ünsüz

herfa bêvenge: sessiz harf

cîhet: yön, cihet

cîld: cilt

çekuye: sözcük, kelime

çekuya anta/çekuya antiye: bükünlü sözcük

dem: zaman

demo ameyox: gelecek zaman

demo nikayin: şimdiki zaman

demo vîyarteyo dîyar: -di'li geçmiş zaman

dilet: ikiz

dimbilî: b. **dimilî**

dimilî: 1-Kırmanc, Zaza 2-Kırmancca, Zazaca

dimilkî: Kırmancca, Zazaca

dimlî: b. dimilî

dîyar, -e: belirtili

îzafeya nameyî ya dîyare: belirtili isim tamlaması

edat: ilgeç, edat

eser: eser

fek: ağız (konuşma dili)

gurenayîş: çalıştırma, kullanma

hemmana: eş anlamlı

hemveng: eş sesli

herfe: harf

herfa bêvenge: sessiz harf

herfa girde: büyük harf

herfa hurdiye: küçük harf

herfa vengine: sesli harf

herfa pêragirêdayene: kaynaştırma harfi

het: taraf, yön

hûmarname: sayı sözcüğü

hûmarnameyê bingeyî: asıl sayılar

hûmarnameyê rêzki: sıra sayılar

işaret: im, işaret

izafe: tamlama

îzafeya nameyî: ad tamlaması, isim tamlaması

îzafeya rêzilkî: zincirleme tamlama

kar: fiil, eylem

karo hetkar: yardımcı fiil

karo întransîtîf: geçişsiz fiil

karo nêmcet: b. kopula

karo pêrabeste: bileşik fiil

- karo refleksîf:** dönüşlü fiil
karo transitîf: geçişli fiil
kerdox, -e: 1-yapan 2-özne
kes: şahıs
kilmnuşte: kısaltma
kird: Kirmanc, Zaza
kirdas: Kurmanc
kirdaskî: Kurmancca
kirdkî: Kırmancca, Zazaca
kirmanc: Kirmanc, Zaza
kirmanckî: Kırmancca, Zazaca
kombîyayîş: toplantı
kopula: ek fiil
kurmanckî: Kurmancca
kurdkîya mîyanêne: Orta Kürtçe, Soranca
lehçe: lehçe
mabên: ara
makî: dişil
mavajî: örneğin, mesela
mavajîme: örneğin, mesela
mesder: mastar
name: ad, isim
nameyo taybetî: özel ad, özel isim
nameyo xoser: yalın ad, yalın isim
nedîyar, -e: belirtisiz, belgisiz
îzafeya nameyî ya nedîyare: belirtisiz isim tamlaması
sifetê nedîyariye (n): belgisiz sıfat
zemîrê nedîyariye (n): belgisiz zamir

negatîf: olumsuz
negatîfiye: olumsuzluk
nêrî: eril
nimûne: örnek, misal
nîşan: im, işaret
    nîşanê tîre: tire işareti
numre: numara
nuşte: yazı
nuştox, -e: yazar
obje: nesne
oblîk, -e: bükünlü
    halo oblîk: bükünlü durum
partikel: partikel (bi fransî “particule”, bi îngilizkî “particle”)
peydat: artedat (postposition)
peygir: sonek
preverb: preverb
qita: kıta
rast, -e / raşt, -e: doğru
rastnuştîş: yazım, imlâ
rewşe: durum
rêze: sıra, satır
Rojhelato Mîyanên: Ortadoğu
sifet: sıfat
şaristan: il, vilayet, kent, şehir
şaş, -e: b. xelet, -e
temambîyayîye/temambîyaya: muzaf, tamlanan (belirtilen)
tîre: tire (tire işareti)

veng: ses
vengin, -e: sesli, ünlü
veredat: önedat (préposition)
vergir: önek
vîrgul: virgül
vurîyayîş: deęişme
vurnayene: deęiřtirmek
vurnayîş: deęiřtirme
xebitnayîş: çalıřtırma, kullanma
xelet, -e: yanlıř
xeletîye: yanlıřlık
xoser: baęımsız, kendi başına
    halo xoser: yalın durum
    nameyo xoser: yalın ad, yalın isim
yewheceyin, -e: tek heceli
yewhûmar: tekil
zafhûmar: çoęul
zafheceyin, -e: çok heceli
    zaza: Kırmanc, Zaza
    zazakî: Kirmancca, Zazaca
zemîr: adıl, zamir
    zemîrê kesî: řahıs zamiri
    zemîrê niřani: iřaret zamiri
zerfe: belirteç, zarf
ziwan: dil
ziwano nuřtekî: yazılı dil

SEBA ÇAPA HÎRÊYINE VATEYO VERÊN

Kirmanckî lehçeyanê kurdî ra yew a. Goreyê mintiqa, na lehçe ra kirdkî, zazakî û dimilkî/dimilî/dimbilî zî vajîyeno. Seba ke zîwanê nuşteki yê kirmanckî aver şêro, ganî seba nuştişê ci yew alfabe û qaydeyê rastnuştişî yê muşterekî est bê. Ganî ma xeletîyan û rastîyan cêmîyan ra vejê û giranîye bidê hetanê muşterekanê kirmanckî ser.

Grûba Xebate ya Vateyî, serra 1996 ra nat standardîzekerdiş û rastnuştişê kirmanckî ser o xebatêka muştereke kerde. Hetanî ewro derheqê kirmanckî de hîris û panc kombîyayîşî (toplantî) viraştî û hewtay û çar hûmarî kovara Vateyî neşr kerdî. Nê kombîyayîşan de, grûbe hetêk ra term û çekuyan (terim ve sözcükler) hetêk ra zî qaydeyanê rastnuştişî yê kirmanckî ser o vindete. Term û çekuyê ke nê kombîyayîşan de tesbît biyê, nê di ferhengan de neşr biy; kesê ke wazenê term û çekuyanê kirmanckî ra hîna hol xeberdar bibê, şênê (bese kenê) nê ferhengan ra îstîfade bikê:

-Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî) / Türkçe-Kirmancca (Zazaca) Sözlük

-Ferhengê Kirmanckî (Zazakî)-Tirkî / Kirmancca (Zazaca)-Türkçe Sözlük

Netîceya na xebate de, reya verêne kirmancan bi xo rayberê (rêberê) rastnuştişî yê kirmanckî zî amade kerd û serra 2005î de sey kitabêk neşr kerd. 2012 de eynî rayber reya diyine neşr bi. Çapa (baskî) ke destê şima de, çapa hîrêyin a. Na çape de tayê qaydeyê rastnuştişî îlawe biy û tayê çekuyî goreyê ferhengê Vateyî amey vurnayene.

Yew xususiyetê nê rayberî zî no yo ke tena goreyê yew fekê (ağız) kirmanckî amade nêbîyo, qaydeyê ci bi muqayesekerdîşê fekanê mintiqayanê cîya-cîyayan tesbît bîyê.

Nê kesî Kombîyayîşanê Kirmanckî de amade bîy. (Reqemê mîyanê parantezan musnenê/nawnenê ke her kes çend kombîyayîşan de amade bîyo.)

- Tekîn Agacik (Erzingan) (4)
Nadîre Guntaş Aldatmaz (Dêrsim) (10)
Netîce Altun (Pasûr) (13)
Şukrî Atîk (Gimgim) (1)
Polat Aydın (Çêrmûge) (16)
Sait Aydogmuş (Pîran) (1)
Osman Aytar (Sêwregi) (2)
Serdar Bedirxan (Pîran) (18)
Yildiray Beyazgul (Gimgim) (6)
Aydın Bîngol (Gimgim) (16)
Îbrahîm Bîngol (Gimgim) (12)
Nureddîn Celalî (Çewlîg) (17)
Îrfan Çelik (Pasûr) (1)
Munzur Çem (Dêrsim) (26)
Hûmanê Çîyan (Depe) (2)
Memo Darêz (Bongilan) (3)
Zulkuf Demirtaş (Pali) (12)
Haydar Diljen (Sêwregi) (29)
Ehmedê Dirihî (Çewlîg) (11)
Nîhat Elî (Sêwregi) (3)
J. Îhsan Espar (Pîran) (34)
Nevzat Gedîk (Gimgim) (1)
Huseyîn Girit (Erzingan) (1)
Cemîl Gundogan (Dêrsim) (3)
Deniz Gunduz (Gimgim) (16)
Neymetullah Gunduz (Gêl) (2)

Ronya Îlbasmış (Sêwregi) (3)
 Lerzan Jandîl (Gim gim) (6)
 Doxan Karasu (Çewlîg) (17)
 Wisif Kaymak (Pîran) (11)
 Elif Kiliç (Dêrsim) (2)
 Ehmed Kirkan (Sêwregi) (9)
 Çeko Kocadag (Gim gim) (9)
 Huseyîn Kulu (Dêrsim) (22)
 Seyîdxan Kurij (Çewlîg) (27)
 Roşan Lezgîn (Licê) (9)
 M. Malmîsanij (Pîran) (35)
 Selîm Mûrat (Pali) (35)
 Mehmud Nêşite (Licê) (18)
 Mehmet Olmez (Gêl) (1)
 Hamdî Ozyurt (Gim gim) (4)
 Cemal Pîranij (Pîran) (11)
 Wisif Pîrbav (Dêrsim) (1)
 Robîn Rewşen (Licê) (3)
 Ugur Sermîyan (Dêrsim) (5)
 Kamer Soylemez (Dêrsim) (4)
 Mehmet Taş (Dêrsim) (16)
 Kazim Temurlenk (Dêrsim) (2)
 Îshak Tepe (Modan/Motkan) (3)
 Harun Turgut (Pali) (3)
 Şukrî Urgun (Hêni) (17)
 Muzafer Xeylanij (Pali) (14)
 Pinar Yıldız (Licê) (6)
 Weysel Yıldızhan (Çêrmûge) (4)
 Suleyman Yılmaz (Pîran) (4)
 Orhan Zoxpayij (Çewlîg) (1)

Seke aseno, kesê ke kombîyayîşan de amade biy nê qeza û bajarana ra yê: Bongilan, Çewlîg, Çêrmûge, Depe, Dêrsim, Erzingan, Gêl,

Gimgim, Hêni, Licê, Modan/Motkan, Pali, Pasûr, Pîran, Sêwregi.

Hêviya ma a ya ke kovara Vateyî û di ferhenganê Grûba Xebate ya Vateyî ra pey, no rayberê rastnuştişî zî standardbîyayîşê kirmanckî rê xizmet biko û nuştişê ziwane ma hîna asan biko.

Grûba Xebate ya Vateyî

05.01.2023

1. HERF Û VENGÎ

Kurdê ke bi lehçeya ma qîsey kenê ca ra ca xo ra vanê “kirmanc”, “kird”, “zaza” yan zî “dimilî”/“dimlî”/“dimbilî”; lehçeya xo ra vanê “kirmanckî”, “kirdkî”, “zazakî” yan zî “dimilkî”/“dimilî”/“dimli”/“dimbilî”.

Meylê kombîyayîşê ma nê çekuyan ra “kirmanc” û “kirmanckî” ser o yo. Nê kitabî de zî ma çekuya “kirmanc”î manaya “zaza” de, çekuya “kirmanckî” manaya “zazakî” de xebitnenê.

1.1. ALFABE

Alfabeya kirmanckî de nê 31 herfi est ê:

A B C Ç D E Ê F G H I Î J K L M N O P Q R S Ş T U Û V W X Y Z
a b c ç d e ê f g h i î j k l m n o p q r s ş t u û v w x y z

Wendişê herfanê alfabe wina yo:

a, be, ce, çe, de, e, ê, fe, ge, he, i, î, je, ke, le, me, ne, o, pe, qe, re, se, şe, te, u, û, ve, we, xe, ye, ze.

Tayê nuştoxî nuşteyanê xo de herfanê sey “Û” û “Ğ” nusenê yan zî cayê herfa ع (eyn) ya erebkî de îşaretê apostrofi (') ronanê. Seba ke alfabe ma de çin ê, ganî nê herfi û îşaretî nê nusîyê. Mavajî, ganî cayê “ğerîb”î de “xerîb”, cayê “Hezretî 'Elî” de “Hezretî Elî” binusîyo.

Nameyê Herfan

Kirmanckî de çekuya “**herfe**” bi xo **makî ya**. Nimûne:
To na **herfe** key nuşte? (Bu harfi ne zaman yazdın?)

Goreyê meylê kombîyayîşî, **nameyê herfan nêrî yê**. Nimûne:

Noyo ke to **nušto** T **nîyo**, Z **yo**. (Bu yazdığım T değil, Z'dir.)

Nameyê Kurdîstanî bi "K"yê girdî dest pê **keno**. (Kürdistan adı büyük K ile başlar.)

Kamî no A **nušto**, kamî no Î **nušto**? (Bu A'yı kim yazdı, bu Î'yi kim yazdı?)

1.2. KILMNUŞTEYÎ (KISALTMALAR)

kilmnuşte	kirmanckî	tirkî
b	biewnî (nîyade)	bak
bs	bestox	bağlaç
c	cîld	cilt
çc	çimeyo corên	y.a.g.k. (yukarıda adı geçen kaynak)
ec	esero corên	y.a.g.e. (yukarıda adı geçen eser)
ed	edat	ilgeç, edat
env	esero ke nameyê xo vîyareno	a.g.e. (adı geçen eser)
ÎP	Îsayî ra pey	M. S. (Milattan Sonra)
ÎV	Îsayî ra ver	M. Ö. (Milattan Önce)
m	makî	dişil
mat	matematîk	matematik
n	nêrî	eril
nc	nuşteyo corên	y.a.g.y. (yukarıda adı geçen yazı)
nm	name	ad, isim

nrv	nuşteyo ke nameyê xo vîyareno	a.g.e. (adı geçen yazı)
nr	numre	numara
ny	nîyade (biewnî)	bak
pd	peyeday	artedat
pg	peygir	sonek
r	rîpel	sayfa
s	sifet	sifat
ûêb	û ê bînî	vd. (ve diğêrleri), vb. (ve başkalari),vs. (ve saire)
ûsn	û sey nînan	vb. (ve benzeri, ve bunun gibi)
vg	vergir	önek
vr	vereday	önedat
yh	yewhûmar	tekil
z	zemîr	adıl, zamir
zh	zafhûmar	çoğul
zr	zerfe	belirteç, zarf

Seke cor ra zî aseno, herfanê kilmkerdeyan dima **nuçta nêronîyena**.

Mîyanê cumle de eke nameyo kilmkerde halê anteyî (oblîkî) de bibo, ey dima **apostrof ronîyeno**. Nimûneyî:

Kurdê welatperwerî lejê YNK û PDK'î nêwazenê.
Hukmatê Tirkîya şertê IMF'î qebul kerdî.

1.3. VURÎYAYÎŞÊ (BEDİLÎYAYÎŞÊ) VENGAN

Kirmanckî de, tayê vengî est ê ke fek ra fek vurîyenê. Ma cêr ra nê tewir vengan ra çend nimûmeyan û tercihanê Kombîyayîşê Grûba Xebate ya Vateyî nusenê.

1.3.1. -an

Tayê fekanê kirmanckî de, cayê “-an”î de “-ûn”, “-on”, “-û” yan zî “-o” vajîyeno. Kombîyayîşê ma de nînan ra “-an” tercih bîyo. Çend nimûneyî:

meylê kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
-an	-on, -o; -ûn, -û	
mangan	mongon, mongo; mûngûn, mûngû	inekler
dewan	dewon, dewo; dewûn, dewû	köyler
banan	bonon, bono; bûnûn, bûnû	1-evler 2-binolar
zanayan	zonayon, zonayo; zûnayûn, zûnayû	bilenler, bigililer

1.3.2. -am

Tayê fekan de, cayê “-am”î de “-om” yan zî “-ûm” vajîyeno. Kombîyayîşê ma de nînan ra formê “-am”î tercih bîyo. Nimûneyî:

meylê kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
-am	-om, -ûm	

kam	kom, kûm	kim
lamba	lomba, lûmba	lamba
name	nome, nûme	ad, isim
tam	tom, tûm	tam
temam	temom, temûm	tamam
zama	zoma, zûma	damat

1.3.3. Vengê "J", "C", "Z"yî

Kirmanckî de tayê çekuyî est ê ke tayê fekan de bi "J", tayê fekan de zî bi "C" yan zî "Z" vajîyenê. Kombîyayîş de nînan ra formê "J"yini tercîh bîyo. Yanî eke çekuyêk (yew çekuye) wayîrê nê hîrê forman bibo, nînan ra formê "J"yini tercîh beno. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî

formê bînî

tirkî

J

C, Z

çije

çice, çizik, cizik, cize,
ciz

meme

dej

dec, dez

ağrı, acı, üzüntü

dejayene

deçayene, dezayene

ağrımak, acımak,
üzülmek

dewij, -e

dewic, dewiz

köylü

dêrsimij, -e

dêrsimic, dêrsimiz

Dersimli

erjan, -e

ercan, arcon, erzan

ucuz

erjanîye

erconey, arconey,
erzanîye

ucuzluk

eskije

eskici, eskize

kuru üzüm

espije

espiçi, aspize

bit

gi j ik	gi c ik, gi z ik	saç
ke j , -e	ke c , ke z	sarışın
la j	la c , la z	oğul, oğlan
la j ek	la c ek, la z ek	erkek çocuk, oğlan
le j	le c , le z	kavga
le j kerdene	le c kerdene, le z kerdene	kavga etmek
lo j ine	lo c ini, lo z ine	baca
mi j	mi c , mi z	sis
nima j	nima c , nima z , nima z , nime	namaz
pal y i j , -e	pal i wi c , pal i y i c, pal i y i z	Palulu
piro j ine	piro c ini, piro z ine	kalbur
qi j , -e	qi c , -e; qi z , -e	küçük
ro j	ro c , ro z	güneş
ro j e	ro c e, ro z e	gün
ro j e	ro c e, ro z e	oruç
şaristani j , -e	şariston i c, -i	kentli, şehirli
va j e	vac e , vac i , vaze	söyle

1.3.4. Vengê “K” û “Ç”yî

Kirmanckî de tayê çekuyî est ê ke tayê fekan de bi “K”, tayê fekan de zî bi “Ç” vajîyenê. Hîna zaf gama ke vengê “K”yî dima vengê “Î” yan zî “Ê”yî yeno, no “K” beno “Ç”:

K + Î → Ç

K + Ê → Ç

Kombîyayîşê ma nînan ra “K” tercîh kerdo.
Çend nimûneyî:

Kirmanckî	Kirmanckî	tirkî
K	Ç	
kefi, kefiye	çêfi, çefi, çefye	kefiye, bir çeşit başörtüsü
keya, -ye, kêwa, -ye	çêwa, -ye	muhtar, önde gelen, yönetici
keyayîye	çêwayîye	muhtarlık, yöneticilik, liderlik
keyber, kêber, kêver	çêber, çêver, çêwer	1-evin önü, ev önündeki bahçe 2-kapı
keye, kîye, kehe, kê, kî	çeye, çê, çîye, çe	ev
keyeker, -e	çêyker, -e; çêker, -e	evcimen, hamarat
keyf, kêf	çêf	keyif
keyveşaye, kêveşaye	çêvesaye	evi yanasıca
kêna, kena, keyna, keyne, keyni, kêyna,	çêna, çêne, çena	kız
kêneke, kêneki, kênek, keyneke, keyneki, kîyneki	çêneke, çêneki, çeneke	kız
kêran	çêran	çatı direği, kiriş

kês	çês	iri saman, ot saman
kîn	çîn	kin
kîp	çîp	sıkı
kîse, kîsik, kêsik	çêsik	kese, torba
qezekî	qezeçî	cepken

Tayê ziwanan û lehçeyanê bînan de zî nê çekuyan de “**K**” est o. Nimûneyî:

kirmanckî

tayê lehçe û ziwane bînî

K

keya, -ye,

kêwa, -ye

keye, kîye,

kehe, kê, kî

keyf

kêna, kena,

keyna, keyne,

keyni, kêyna

kêneke,

kêneki, kênek,

keyneke,

keyneki,

kîyneki

kêran

kîse, kîsik,

kêsik

K

ketekxwetay (pehlevkî), **keya** (kurmanckî),

keyxwa (kurdkiya miyanêne)

kete (ziwanê Avesta), **ketek** (pehlevkî)

keyf (erebkî)

keinya/keinî/kenya (ziwanê Avesta)

keinika (ziwanê Avesta), **kenig** (partkî),

kenig (pehlevkî), **kinaçê** (hewramkî)

geranion (yunankî), **gêran** (armenîkî),

kêran (kurmanckî)

kîsa (aramkî), **kîs** (erebkî), **kîs** (kurmanckî),

kîse (hewramkî); **kîsek** (pehlevkî), **kîsik**

(kurmanckî)

1.3.5. Vengê "O" û "WE"yî

Kirmanckî de tayê çekuyî est ê ke eslê xo tirkî yo û bi "o-" dest pêkenê labelê "o-"yê verênê nê çekuyan tayê fekan de sey "we-"yî vajîyeno. Mavajî cayê "ortax"î de "wertax" vajîyeno. Kombîyayîş de nînan ra formê "o"yînî tercîh bîyo. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
o-	we-	← o-
ocax	wecax	← ocak
ocaxkor, -e	wecaxkor, -e	← çocuğu olmayan
oda	weda, wede	← oda
ordege	werdeki, werdege	← ördek
ortax, -e	wertax, -e	← ortak
orte	werte, werti	← orta
oyñ	weyn, weyîn	← oyun (hile, numara)
oyniker, -e	weyniker, -e; weyînkar, -e	← oyuncu (hilekâr, numaracı)
olecax, olacax	welecax, welcax	kaza [← olacak]

1.4. HERFA PÊRAGİRÊDAYENE

Kirmanckî de nê di herfê pêragirêdayene (pêrabestene) est ê: **y**, **w**. Nimûneyî:

meylê kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
-y-	-w-	
gayan (ga+y+an)	gawû (ga+w+û)	öküzler
koyan (ko+y+an)	kowû (ko+w+û)	dağlar

Nê nimûneyan de “ga” û “ko” yewhûmar (tekil) ê. Gama ke nê çekuyî peygirê zafhûmarîye (çoğul takısı) gênê, benê “ga + an” û “ko + an”. Labelê semedo ke di venginî (iki sesli) yanî “a” û “a” yan zî “o” û “a” yenê têhet, herfa pêragirêdayene (y, w) dekewena mabênê nê di venginan û benê “gayan” (ga + y + an) û “koyan” (ko + y + an) yan zî gawû (ga + w + û) û kowû (ko + w + û).

Kombîyayîşê ma nê di herfan ra “y” tercîh kerd. Nimûneyî:

meylê kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
-y-	-w-	
Gayan biyare.	Gawû biyare.	Öküzleri getir.
Koyan ra vewre est a.	Kowû ra vore est a.	Dağlarda kar var.
Hesen o yo.	Hesen o wo.	Hasan odur.
Roşan no yo.	Roşan no wo.	Roşan budur.

Tayê kesî cayê ke îcab keno herfa pêragirêdayene nê nusenî û di yan zî hîrê herfanê venginan têhet nusenê labelê ganî nê çekuyan de herfa pêragirêdayene binusîyo. Nimûneyî:

meylê

kombiyayîşî

aye

birayê mi

cîya

dayîş

gayo girs

hîrêyine

koyo nizm

pîya

qelema siyaye

vejyayîş

vîyaye

waye

Hîra yo.

formê binî

ae

birae mi

cîa

daîs

gao girs

hîreîne

koo nizm

pîa

qelema şîae

vejyayîş

vîae

wae

Hîra o.

tirkî

o, ona

kardeşim

ayrı

verme

büyük öküz

üçüncü

alçak dağ

birlikte

siyah kalem

çıkma

dul kadın

bacı, kız kardeş

Geniştir.

2. NAME

Ma cêr ra derheqê tayê nameyan de meylê kombîyayîşî nusênê.

2.1. Nameyê Rojan

Nameyê rojan bi herfa hurdiye (herfa qije) dest pêkenê û wina yê:

meylê	formê binî	tirkî
kombîyayîşî		
şeme	şembe, seme, şenbe	cumartesi
yewşeme	yoşemi, yoşembi, zewşeme	pazar
dişeme	dişime, diseme, duşime	pazartesi
sêşeme	sêşime, sêseme, şêseme, şeseme, şêşeme	salı
çarşeme	çarşime, çarseme, çaşme	çarşamba
panşeme	pojşeme, paşeme, paşme, peşeme, peşime, poseme, panzşeme	perşembe
îne	êne, yene	cuma

2.2. Nameyê Mewsiman

meylê	formê binî	tirkî
kombîyayîşî	wesar, wusar, wasar, usar, ûsar	ilkbahar
wisar		
hamnan	amin, aminan, amna, amnan, amno, amnon, amnû, amnûn, eminû, eminûn, emna, emnan, emno, emnon, emnû, emnûn, haminan, hemnon, hemnûn, iminon, imnan, imno, imnon, omin, omno, omnon, omnû, omnûn, umnû, umnûn, ûmnû, ûmnûn	yaz
payîz	payiz	sonbahar
zimistan	zimista, zimisto, zimiston, zimistû, zimistûn, zimuston, zimustû, zimustûn, zimûstû, zumistan, zumistû, zumistûn, zumust, zumusto, zumuston, zumustû, zumustûn	kış

2.3. Nameyê Mengan (Aşman)

Kirmanckî de hem çekuya “menge” hem zî “aşme” est a. Tayê fekan de “menge” yena manaya “ay (yılın on iki bölümünden her biri)”ya tirkî, “aşme” yena manaya “ay (kamer)”a tirkî. Tayê fekan de zî çekuya “menge” nêvajîyena, “aşme” nê her di manayan de vajîyena.

meylê

kombîyayîşî

aşme

formê binî

haşme, aşmi, aşmî,
aşim, aşm, asme, asmî,
asmi

tirkî

ay, kamer

menge

mengi, meng

ay (yılın on iki
bölümünden her biri)

ma

-

ay (yılın on iki
bölümünden her biri)

Nameyê diwês manganê serre:

meylê kombîyayîşî ..... tirkî

1. çele (n)	1. ocak
2. sibate (m), gucige (m)	2. şubat
3. adare (m)	3. mart
4. nîsane (m)	4. nisan
5. gulane (m)	5. mayıs
6. hezîrane (m)	6. haziran
7. temmuze (m).....	7. temmuz
8. tebaxe (m).....	8. ağustos
9. êlule (m).....	9. eylül
10. teşrîna verêne (m)	10. ekim
11. teşrîna peyêne (m)	11. kasım
12. kanûne (m).....	12. aralık

Seke ma cor ra zî bellî kerdo, nê nameyan ra “çele” nêrî yo, nameyê binî makî yê. “Çele”/“çile” eslê xo de çewres rojê zimistanî yê û nê rojan zaf serd o.

Nameyê mangan bi herfa hurdiye dest pêkenê.

2.4. Nameyê Hetan (Cîhetan)

kirmanckî	tirkî
rojawan.....	batî
rojhelat	doğu
vakur	kuzey
başûr	güney
vakurê rojawanî	kuzeybatî
vakurê rojhelatî	kuzeydoğu
başûrê rojawanî	güneybatî
başûrê rojhelatî	güneydoğu

“Hemê way mi, Hemîlay mi

Rojawan o, rojhelat o

Şewqê to dawo heyato

Wenganê to dawo welato” (Yew deyîra Pîranî ra, Vate, hûmare: 30, s. 67)

2.5. Nameyê Qitayan (Kontînentan)

Nameyê qitayan bi herfa girde dest pêkenê û wina nusîyenê:

kirmanckî	tirkî
Afrîka	Afrika
Amerîka	Amerika
Antarktika.....	Antarktika
Asya	Asya
Ewropa	Avrupa
Okyanûsya	Okyanusya

2.6. Nameyê Ziwanan û Lehçeyan

Nameyê ziwanan û lehçeyan bi herfa hurdiye dest pêkenê. Nimûneyî:

kirmanckî (kirdkî, dimilkî, zazakî), kurmanckî, kurdkî, tirkî, fariskî, erebkî, franskî, îngilizkî

Kirmanckî de, nameyê ziwanan tayê fekan de sey çekuya nêrî, tayê fekan de zî sey çekuya makî vajîyenê. Kombîyayîşê ma nînan ra formê **makî** qebl kerd.

meylê

kombîyayîşî

Kurdkî **ya** ey weş **a**.

Fariskî zaf nusî-

ya **ya**.

formê bînî

Kurdkî **ye** ey weş **o**.

Fariskî zaf nusî-

ya **wo**.

tirkî

Onun Kürtçesi güzeldir.

Farsça çok yazılmış-

tır.

2.7. Nameyê Dîn, Mezheb û Terîqetan

Nameyê dîn, mezheb û terîqetan bi herfa hurdiye dest pêkenê. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî

elewîyîye

elewîtiye

elewîyênî

muslumanî

formê bînî

elewîyey, elewîyê, alevîyîye

alevîtiye

alevîyênî

misilmanê, mislumanê,
muslumanê, muslumonê,
muslumûnê, bisilmûnê

tirkî

Alevilik

Alevilik

Alevilik

Müslümanlık

muslumanîye	misilmanîye, misilmaney, misilmaney, mislumaney, muslimaney, muslumaney, muslumoney, muslumûney, bisilmaney, bisilmaneyey, bisilmoney, bisilmûneyê	Müslümanlık
muslumanênî	muslumanenî	Müslümanlık
neqşibendîyî	neqşibendîyê	Nakşibendilik
neqşibendîyîye	neqşibendîyey	Nakşibendilik
neqşibendîtî	neqşibendîtê	Nakşibendilik
sunîyî	sunnîyî, sunîyê, sinîyê	Sünnilik
sunîyî- ye	sunnîyîye, sunnîyey, sunî- yey	Sünnilik
sunîyênî	sunîyênî	Sünnilik
sunîtî	sunnîtî	Sünnilik
sunîtîye	sunnîtîye	Sünnilik
xirîstîyanî	xirîstîyanê	Hristiyanlık
xirîstîyanîye	xirîstîyaney	Hristiyanlık
fileyî	fileyê	Hristiyanlık
fileyîye	fileyeyey	Hristiyanlık

2.8. Nameyê Mensûbanê Miletan

Nameyê mensûbanê miletan bi herfa hurdîye dest pêkenê. Nimûneyî:

meylê kombîyayîşî	tirkî
alman, -e	Alman
ereb, -e.....	Arap
faris, -e.....	Fars

kurd, -e..... Kürt
tirk, -e..... Türk

Name, sifet û zerrê ke nameyanê miletan ra virazîyenê zî bi herfa hurdiye dest pêkenê. Nimûneyî:

Kêneka **kurde kurdki** wend, kêneka **tirke tirkî** wend.

Tayê **kurdê kurdperwerî** ewro zindanan de yê.

Gelek unîversîteyan de **îranoloji** est o labelê **kurdoloji** çin o.

2.9. Nameyê Mensûbanê Dewan, Bajaran (Şaristanan), Mintiqayan, Dewletan û Qitayan

Nameyê mensûbanê dewan, bajaran, mintiqayan, dewletan û qitayan bi herfa hurdiye dest pêkenê.

Nimûneyî:

meylê kombîyayîşî	formê binî	tirkî
afrîkayij	afrîkayic, afrîkayiz	Afrikalı
çewlîgij	çolîgic, çewlîgic, çewlîgiz	Bingöllü
dêrsimij	dêrsimic, dêrsimiz	Dersimli
gurcîstanij	gurcîstanic, gurcîstaniz	Gürcistanlı
hezanij	hezanic, hezaniz	Hezanlı
îranij	îranic, îraniz	İranlı
pîranij	pîranic, pîraniz	Piranlı
sêwregij	soyrekij, sêwrekic	Siverekli

Gedeyîya mi de mûndîya **lawure**⁽¹⁾ Pîran de biqîymet bî.

Ma het camêrdan di tewirî şalwarê siyayî xo pay kerdinê. Tewiro yew qeremendû, o bin zî **awrûpa** bi; **awrûpa** hîna vay bi.

1. Çekuya "lawure", nameyê şaristanê "Lahor"î ra yena.

Sifet û zerbê ke nameyanê dewan, bajaran, mintiqayan, dewletan û qıtayan ra virazîyenê zî bi herfa hurdiye dest pêkenê.

2.10. Nameyê Kesan yê Xerîban

1) Nameyê kesan yê xerîban ke orijînalê xo bi alfabeya latînkî nusîyenê -mavajî nameyê ewropayijan û amerîkayijan-, sey orijînalê nê nameyan nusîyenê, telefuzê înan parantezan miyan de nusîyenê. Nimûneyî:

René Descartes (Rone Dekart), Shakespeare (Şekspîr), George Bush (Corc Bûş).

2) Nameyê kesan yê orisan, ereban, farisan... ke orijînalê xo bi alfabeya krîlkî, erebkî/farîskî... nusîyenê, sey telefuzê nê nameyan nusîyenê. Nimûneyî:

Gorbaçov, İbnî Xeldûn, Sediyê Şîrazî.

3) Nameyê kesan yê musulmanan û mensûbanê şaranê Rojhelatê Mîyanênî (Ortadoğu), sey telefuzbîyayîşê nê nameyan nusîyenê. Nimûneyî:

Hafız Esed, Seddam Huseyn, Mehmûd Derwîş, Xumeynî, Muhemmed İqbal.

4) Eke îmkânê nuştina orijînalê nameyan yê xerîban -hetê teknîkî ra- çin bo, herfê nêzdiyê nê herfanê xerîban tercih benê. Mavajî cayê “Kungsträdgården”î -ke nameyêko swêdkî (îsveçkî) yo- de merdim şêno (bese keno) binuso “Kungstradgarden”. Çünke herfê “ä” û “å” yî kurdkî de çin ê û beno ke klavyeyê kurdan de zî çin bê.

2.11. Tayê Nameyê ke bi Herfa Girde Dest Pêkenê

1)Eke unwan yan zî rutbe sey nameyê taybetî (özel ad) vajîyo, yanî bibo parçeyê nameyê merdimî, bi herfa girde dest pêkeno. Eke winî nêbo û tena semedê bellikerdişê mesleg yan zî meqamê merdimî vajîyo, bi herfa hurdiye dest pêkeno. Nimûneyî:

mîreyê Gêlî, begê kurdan, axayê dewa şîma, melayê dewa ma, şêxê neqşibendîyan, babayo dêrsimij, pîrê elewîyan, mudirê nahîye, mudiro umûmî Evdila Beg, qaymeqamê Xozatî, walîyo newe, bînbaşîyo zalim, albayê tirkan, qumandarê cendirmeyan, qumandarê alayîye Elî Heyder, Elî Heydero qumandarê alayîye.

Qaymeqam û mudirê nahîye ameyî dewe.

Kumandanê alayîye û walîyê Xarpêtî ameyî dewe.

Bi herfa girde nimûneyî: Seyîd Riza, Şêx Seîd, Mela Mistefa Barzanî, Mela Ehmedê Xasî, Cemşîd Axa, Hesen Beg, Mistefa Başçawuş.

2)Her çekuya nameyê cografikî yê taybetî bi herfa girde dest pêkena. Nimûneyî:

Koyê Munzurî, Deşta Dîyarbekirî, Royê Muradî, Çemê Dicle.

3)Nameyê cîhetî (rojawan, vakur ûêb) eke sey nameyê taybetî vajîyo, yanî bibo parçeyê nameyê cayêkî, bi herfa girde dest pêkeno. Nimûneyî:

Kurdîstanê Başûrî, Koreya Vakurî, Afrîkaya Başûrî.

Labelê eke nameyê cîhetî sey nameyê taybetî ney, tena seba îfadekerdişê cîhetî vajîyo, bi herfa hurdiye dest pêkeno. Nimûneyî:

Vewre û varan hetê vakurê Kurdîstanî de zaf, başûrê Kurdîstanî de tay varenê.

Îraq û Sûriye başûrê Kurdîstanî de, Îran rojhelatê Kurdîstanî de yo.

4) Herfa verêne ya her çekuya nameyanê sazgeh û dezgehanê taybetîyan gird nusîyena. Nimûneyî:

Enstîtuyê Kurdî yê Parîsî, Federasyona Komeleyanê Kurdîstanî, Kitabxaneyê Selahedînê Eyûbî.

5) Herfa verêne ya her çekuya nameyê bîna ya taybetî gird nusîyena. Nimûneyî:

Koşka Cemşîd Begî, Kitabxaneyê Unîversîteya Dîcle, Berajê Kebanî.

2.12. Nameyê Kitaban, Nuştayan û Notanê Bîblîyografîkan

Her herfa verêne ya her çekuya kitab yan zî nuştayan (yazîyan) gird nusîyena labelê nê nameyan de herfa verêne ya edatan û bestoxan (bağlaçlar) gird binusîyo zî beno, hurdî binusîyo zî beno. Mavajî nameyê kitaban ê Munzur Çem, J. Îhsan Espar û Qemerê Alî wina nusîyenê: Hotay Serra Usifê Qurzkizî, Tanî Estanikî û Deyîrê Ma, Adir û Asme.

Notê bîblîyografîkî heme welatan de bi eynî ûsulî nê nusîyenê. No xusus de standardê cîya-cîyayî est ê. Kombîyayîşî munasib dî ke notanê bîblîyografîkan de bi rêze (bi sira) nê malumatî est bê:

1-Nameyê peyên yê nuştexî (yazarın soyadı), 2-nameyê nuştexî, 3-nameyê kitabî, 4-nameyê weşanxaneyî (yayınevinin adı), 5-nameyê şaristanî yo ke weşanxane tede yo (yayınevinin bulunduğu şehrin adı), 6-serra neşrbîyayîşî (yayın tarihi), 7-rîpelo ke ey ra îstîfade bîyo.

Beyntarê (mabênê) nê malumatan hemîne de vîrgul est o. Nimûne:

Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usifê Qurzkizî, Weşanên Roja Nû, Stokholm, 1992, r. 124.

Eke cayê kitabî de nuşteyê binî (meqale ûsn) bibîy, wina nusîyenê:

1-Nameyê peyên yê nuştoxî (yazarın soyadı), 2-nameyê nuştoxî, 3-“nameyê nuşteyî”, 4-nameyê kovare yan zî rojnameyî (dergi veya gazetenin adı), 5-hûmara rojnameyî yan zi kovare (gazete veya derginin sayısı), 6-tarîxê rojnameyî yan zî kovare, 7-nameyê şaristanî yo ke rojname yan zî kovare tede neşr bîya (gazete veya derginin yayınlandığı şehrin adı), 8-rîpelo ke ey ra îstîfade bîyo.

Beyntarê nê malumatın hemîne de vîrgul est o û nameyê nuşteyî bi xo îşaretê çengalekî (tırnak îşareti) mîyan de yo. Nimûne:

Diljen, Haydar, “Programandê Partîyandê Kurdan di Persa Ziwanî”, Vate: kovara kulturî, hûmare: 4, wisar 1998, Stokholm, r. 19.

2.13. Nuştişê Tarîxî yê bi Roje, Menge (Aşme) û Serre

Tayê kesî nuştişê tarîxan de nîşanê tîre (-) yan zî apostrofi (') xe-bitnenê. Goreyê meylê kombîyayîşî, ganî tarîxî bê nê îşaretan binusîyê.

Nimûneyî:

meylê kombîyayîşî.....formê binî

25ê aşma nîsane .....25-ê aşma nîsane, 25ê aşma Nîsane

1ê gulane.....1-ê gulane, 1ê Gulane

17ê temmuze .....17-ê temmuze, 17ê Temmuze

Tarîxo bi roje, minge û serre zî sey nimûneya cêrêne nusîyeno:

meylê kombîyayîşî.....formê binî

03.04.1938 .....3.4.1938, 03-04-1938, 3/4/1938

2.14. Sifetî ra Nameviraştiş

Kirmanckî de, peygirê sifetî ra nameviraştişî goreyê fekan vuriye-no. No peygir, tayê fekan de “-îye”, “-î”, “-ey” yan zî “-ê” yo. Kombîyayîşê ma nê forman ra “-îye” tercîh kerd. Nimûneyî:

meylê	formê bînî	tirkî
kombîyayîşî		
-îye	-ey, -ê	
azadiye	azadî, azadey, azadê	özgürlük
birayîye	birayî, birayey, birayê	kardeşlik
xoserîye	xoserî, xoserey, xoserê	bağımsızlık

2.15. Çekuyê Anteyî (Bükünlü Sözcükler)

Eke miyanê cumle de mabênê çend çekuyan de “û” est bo, tena çekuya peyêne bi halê anteyî (oblîkî) nusîyena, çekuyê bînî bi halê xoserî (yalın) nusîyenê. Nimûneyî:

meylê kombîyayîşî	formê bînî
Şarê Dêrsim û Erzinganî koç kerd.	Şarê Dêrsimî û şarê Erzinganî koç kerd.
Xal û datû ey ra va.	Xalî û datû ey ra va.
Mi Kajîn û Mîranî ra va.	Mi Kajînî û Mîranî ra va./Mi Kajînî ra û Mîranî ra va.
Pancês kêneke û lajekî ameyî.	Pancês kênekî û lajekî ameyî.
Waye û birayê to ewro ameyî.	Waye to û birayê to ewro ameyî.
Yew waye û di birayî ewro ameyî.	Yew way û di biray ewro ameyî.

Di wayî û yew bira ewro
ameyî.

Di way û yew bira ewro ameyî.

Di wayî û di birayî ewro
ameyî.

Di way û di biray ewro ameyî.

Nimûneyanê corênan ra nimûneya verêne de, beyntarê “şarê Dêrsimî” û “Erzinganî” de “û” est o. No “û”, sey bestoxî (bağlaç) “şarê Dêrsimî” û “Erzinganî” pêra besteno. Semedê naye ra “-î” ya “Dêrsimî” û çekuya “şarê” newe ra -Erzinganî ra ver- nênuşîyo zî beno. Çünke tiya de “-î” ya “Erzinganî”, “-î” ya “Dêrsimî” zî temsil kena.

2.16. Nêancîyayîşê Çekuya Makî ya ke bi “-e” Yan zî “-î” Qedîyena

Çekuya makî ya ke bi “-e” yan zî “-î” qedîyena, cumle de nêancîyena, yanî peygirê “-e”/“-ye”yî nêgêna, halê xoserî (yalın durum) de nusîyêna.

Nimûne: gule (m), awe (m), kardî (m).

rast/raşt	xelet (şaş)	tirkî
Gule bide mi.	Guleye bide mi.	Gülü bana ver.
Awe bide mi.	Aweye bide mi./Aw bide mi.	Suyu bana ver.
Kardî bide mi.	Kardîye bide mi.	Bıçağı bana ver.

Labelê çekuya nêrî ya ke bi “-e” yan zî “-î” qedîyena, cumle de ancîyena, yanî halê anteyî (oblikî) gêna û no “-e” yan zî “-î”yê peynîya çekuye sey xo maneno.

Nimûneyî:

çekuye	meylê kombîyayîşî	formê binî	tirkî
gule (n)	Guleyî bide mi.	Gulî bide mi.	Gülleyî bana ver.

mase (n)	Maseyî mekişe!	Masî mekişe!	Balıǵı öldürme!
pî (n)	Piyî ra vato.	Pî ra vato.	Babaya söylemiş.
çî (n)	Nê çîyî bere.	Nê çî bere.	Bu şeyi götür.

2.17. Name û Sifetê Makî

Kirmanckî de name û sifetê makî yê ke tayê fekan de bi “-e” qedîyenê, tayê fekan de bi “-i”, tayê fekanê bînan de zî bê “-e” û bê “-i” vajîyenê. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî	fekê bînî	tirkî
-e	-i	
dewlete	dewleti, devlet	devlet
dişmene	dismene, dişmeni, dişmen	düşman (kadın veya kız)
zerde	zerdi, zerd	sarı
pîle	pîli, pil	(yaşça) büyük

2.17.1. Nameyê Makî yê ke bi “-e” (“-i”) Qedîyenê û Kopula

Nameyê makî yê ke xoser bi herfa “-e” yan zî “-i” qedîyenê, gama ke mîyanê cumle de kopula ra ver bêrê, na herfa xo ya peyêne (yanî “-e” yan zî “-i”) nêvajîyena û nênusîyena. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
Na dar a.	Na dare a./Na dari ya.	Bu ağaçtır.
Na qelem a.	Na qeleme a./Na qele- mi ya.	Bu kalemdir.

Na qelema Sorgul a .	Na qelema Sorgul e ya.	Bu Sorgul'ün kale- midir.
No kitabê Bêrîwan o .	No kitabê Bêrîwan e yo.	Bu Bêrîwan'ın kitabıdır.

Nê nimûneyan ra “dar”, “qelem”, “Sorgul” û “Bêrîwan” gama ke xoser ê, bi “-e” yan zî “-i” vajîyenê (dare/dari, qeleme/qeleme, Sorgule/Sorguli, Bêrîwane/Bêrîwani). Labelê mîyanê cumle de, eke nê çekuyan dima kopula ameye, di herfê vengini (iki sesli harf) pêdima yenê û semedo ke vatişê xo zor o, nê venginan ra vengina verêne, yanî “-e” yan zî “-i” kewena. Mavajî cumleya “Na dar**e**a” yan zî “Na dar**i**a” de “-e” yan zî “-i” ya “dar**e**”/“dar**i**” kewta, cumle biya “Na dar**a**”. (Seke ma cor ra zî nuşt, tayê fekan de, gama ke xoser bibi zî peynîya nê çekuyanê makîyan de “-e” û “-i” çin ê.)

2.18. Teql û Manaya Çekuyan

Kirmanckî de tayê çekuyê ke hemveng (eş sesli) ê la mana û cinsiyetê înan çîya yê est ê. Nimûne: “**veyve**”. Na çekuye hem manaya “**gelin**” hem zî “**düğün**”ê tirkî dana. Eke teql (vurgu, stress) **heceya yewine** ser o bo na çekuye manaya “gelin”, eke **dîyine** ser o bo manaya “düğün”î dana.

Çendna nimûneyî:

teql (vurgu, stress)	tirkî	teql (vurgu, stress)	tirkî
veyve / veyvi (m)	gelin	vey ve /vey vi (n)	düğün
vêwe / vêwi (m)			
roje / roze (m)	gün	ro je (n)	oruç
gule / guli (m)	gül	gule/ guli (n)	gülle, mermi
vile / vili (m)	çiçek	vile (n)	boyun
dore / dori (m)	küp	dore/ dori (n)	testi

Nimûneyê corênî çekuyê hemveng û diheceyin (iki heceli) ê.
Qaydeyo corên seba înan o.

Çekuyê diheceyinê ke nêrî yê, eke hemveng nêbê zî zafê zafan tede teql heceya dîyine ser o yo. Nimûneyî:

teql (vurgu, stress)	tirkî
bawkal (n)	dede
bizêk (n).....	oğlak
este/esti (n).....	kemik
gere/geri (n)	şikayet
golik (n)	buzagı
kate/kati (n)	kemik
kerdiş/kardiş (n).....	yapma
meru/meri (n)	testi
namdar (n)	ünlü, tanınmış
şeker (n).....	şeker
vate/vati (n).....	söz
vatiş (n).....	söyleme

2.19. Bi “-î” Zafhûmarbîyayîşê Nameyan

Kirmanckî de peygiranê zafhûmarîye ra yew zî “-î” yo. Eke name bi herfa bêvenge (sessiz harf) biqedîyo, bi nê “-î”yî beno zafhûmar.

Nimûneyî:

yewhûmar	zafhûmar
dest	Destî berz kerdî.
xort	Xorî ha yenê.

Eke name bi herfanê venginan yê sey “-a”, “-ê”, “-o”, “-u” “-û”yî biqedîyo, tayê fekan de no “-î”yê zafhûmarîye nêvajîyeno. Ma-
vaji gama ke çekuya “ga”yî bena zafhûmare, bena “ga + î”, labelê
semedo ke di herfê vengînî ameyê têhet, herfa pêagirêdayene
dekewena miyanê nê di herfanê bêvengan û çekuye bena “gayî”.
Tayê fekan de semedê asaneya telefuzî ra “-î”yo peyên vîndî beno
û no name bê “-î”yî vajîyeno, beno “gay”. Herçiqas ke zîwanê
qîseykerdişî de tayê fekan de wina bibo zî zîwanê nuştişî (yazî
dili) de ganî no “-î” binusîyo. Nimûneyî:

yewhûmar	zafhûmar, meylê kombîyayîşî	zafhûmar, formê bînî
ga	Gayî vaş wenê.	Gay vaş wenê.
ga	Mi gayî ardî.	Mi gay ardî.
bir a	Di birayî şonê uca.	Di biray şonê uca
hêga	Cityeran/citkaran hêgayî ramitî.	Citêran/citkaran hêgay ramitî.
ko	Dêrsim de koyî berz ê.	Dêrsim de koy berz î.

Nameyê nêrî yê ke bi “-e” qedîyenê zî goreyê nê qaydeyê corênî
“-î” gênê. Nimûneyî:

yewhûmar	zafhûmar, meylê kombîyayîşî	zafhûmar, formê bînî
sere	Di sereyî asenê.	Di serey asenê.
xele	Ma xeleyî çînay.	Ma xeleç çînay.

Labelê nameyê makî yê ke bi “-e” yan zî “-î” qedîyenê, gama ke
“-î”yê zafhûmarîye bigîrî, no “-e” yan zî “-î”yê xo yo peyên vîndî
beno. Nimûneyî:

yewhûmar ..... zafhûmar, meylê kombîyayişi

bize, bizi..... To bizî berdî.

dare, dari..... To darî birnayî.

dewe, dewi..... Kamî nê dewî veşnayî?

Tayê fekan de zî nê tewir çekuyê makî bi herfa bêvenge qediyenê û zafhûmarîye de “-î”yî gênê. Nimûneyî:

yewhûmar ..... zafhûmar, meylê kombîyayişi

biz (m) ..... To bizî berdî.

dar (m) ..... To darî birnayî.

dew (m) ..... Kamî nê dewî veşnayî?

Çekuyê ke yewhûmarê înan bi “-î” qediyeno, zafhûmarîya formê “-î”yî de newe ra “-î” nêgênê, sey xo manenê. Yanî nê tewir çekuyî, yewhûmarîye û zafhûmarîye de eynî nusiyenê. Nimûneyî:

yewhûmar	zafhûmar, meylê kombîyayişi	tirkî
yew kardî (yh)	Mi yew kardî şute.	Bir bıçak yıkadım.
di kardî (zh)	Mi di kardî şutî.	İki bıçak yıkadım.
yew hênî (yh)	Ma yew hênî viraşt.	Bir çeşme yaptık.
di hênî (zh)	Ma di hênî viraştî.	İki çeşme yaptık.
yew Elî (yh)	Elî zano.	Ali biliyor.
di Elî (zh)	Her di Elî zî zanî.	Her iki Ali de biliyor(lar).

2.20. Cumle de Nuştişê Name yan zî Sifetê Zafhûmarî û Kopula

Mîyanê cumle de, name yan zî sifeto ke kopula ra ver sey objeyî

(nesne) yeno, **zafhûmar bibo zî sey yewhûmarî nusîyeno** labelê nê halî de kopula zafhûmar nusîyena. Yewhûmarî û zafhûmarîya objeyî, **yewhûmar yan zî zafhûmarbîyayîşê na kopula ra fehm bena**. Nimûneyî:

meylê kom- bîyayîşî	formê binî	tirkî
Nê vilik ê .	Nê vilik yê ./Nê vilik î .	Bunlar çiçeklerdir./ Bunlar çiçektir.
Nê dar ê .	Nê darî yê ./Nê dar î .	Bunlar ağaçtırlar./ Bunlar ağaçtır.
Nê biz ê .	Nê bizî yê . Nê biz î .	Bunlar keçidirler./ Bunlar keçilerdir.
Her di yê .	Herdîyî yê/yî .	Her ikisidir.
Nê kuçe yê .	Nê kuçey ê/î .	Bunlar sokaktırlar./ Bunlar sokaklardır.
Nê ga yê .	Nê gayî yê ./Nê gay ê .	Bunlar öküzdürler./ Bunlar öküzlerdir.
Nê rind ê .	Nê rindî yê .	Bunlar güzeldirler./ Bunlar güzellerdir.
Nê dewij ê .	Nê dewijî yê .	Bunlar köylülerdir/ köylüdürler.
Nê merdimê wende yê .	Nê merdimê wende-yî yê .	Bunlar okumuş/tahsilli adamlardır.

2.21. Îzafe (Tamlama)

a) Kirmanckî de îzafeya nameyî (isim tamlaması) fek ra fek çiya vajîyena. Heta tayê fekan de vengo ke îzafeyî ifade keno vîndî zî bîyo. Mavajî, cayê “lajê Hesênî” (Hasan’ın oğlu) de tayê fekan de

vanê “lac Hesenn”. Labelê ziwane nuştişî de ganî herfa ke îzafeyî musnena (nawnena) binusiyo.

Derheqê îzafeyî de tercihê kombiyayîşî û formê binî wina ye:

Nêrî (Eril)

meylê kombiyayîşî	formê binî	tirkî
a)herê mi	hêr mi, her mi	eşegim
b)herî mi	hêr mi, her mi	eşegim
a)lajê Hesennî	lac Hesennî, lac Hesenn	Hasan'ın oğlu
b)lajî Hesennî	lac Hesenn, lac Hesenn	Hasan'ın oğlu

Makî (Dişil)

meylê kombiyayîşî	formê binî	tirkî
a)hera mi	herey mi, hêr mi, her mi	eşegim
b)herê mi	herey mi, hêr mi, her mi	eşegim

Zafhûmar (Çoğul)

meylê kombiyayîşî	formê binî	tirkî
a)herê mi	hêr mi, her mi	eşeklerim
b)herî mi	hêr mi, her mi	eşeklerim
a)lajê Hesennî	lac Hesenn, lac Hesenn	Hasan'ın oğulları
b)lajî Hesennî	lac Hesenn, lac Hesenn	Hasan'ın oğulları

Seke nimûneyanê corênan ra zî fehm beno, goreyê tercihê kombiyayîşî, kirmanckî de ewro merdim şeno bi formê “a” yan zî “b”yî binuso.

b)Îzafê de, çekuya makî ya temambiyayîye (muzaf, tamlanan) ya ke bi “-e” yan zî “-i” qedîyena

Îzafê de, çekuya makî ya ke bi “-e” yan zî “-i” qedîyena, gama ke

biba temambîyayîye, yanî biba çekuya yewine, no “-e” yan zî “-i” beno “-a”.

Nimûneyî:

meylê kombîyayîşi	formê binî	tirkî
gule (m)	guli (m), gul (m)	gül
gula rezî (m)	guley rezî (m), gulê rezî (m)	bağın gülü
vile (m)	vili (m), vil (m)	çiçek
vila wesarî (m)	viley wesarî (m), vilê wisarî (m)	baharın çiçeği, bahar çiçeği
veyve (m)	veyvi (m), veywi (m), vêvi (m), vêv (m), vêwe (m), vêw (m), vêyve (m)	gelin
veyva Havildarî	veyvey Havildarî, veyvê Havildarî, vêwê Havildarî, vêwa Havildarî	Havildar'ın gelini.

Labelê îzafê de, çekuyanê nêriyan de, no “-e”yê peynîya çekuye vîndî nêbeno, sey xo maneno.

Yewna qayde zî no yo: Eke “-i”, “y”yî ra ver bêro beno “-î”.

Nimûneyî:

meylê kombîyayîşi	formê binî	tirkî
gule (n)		gülle
guleyê tope (n)	guleyî tope (n), guley topi (n)	topun güllesi
vile (n)		boyun
vileyê Berzoyî (n)	vileyî Berzoyî (n), viley Berzoyî (n)	Berzo'nun boynu
veyve (n)		düğün

veyv ^e yê Zer- rîweşî	veyv ^e yî Zerrîweşî, vey- vey Zerrîweşî	Zerrîweş'in düğünü
name (n)	nome (n), nûme (n)	ad, isim
name ^e yê lajekî (n)	namey lajekî (n), no- mey/nûmey lacekî (n)	oğlanın adı
çerme (n)	çermi (n)	deri
çermeyê gayî (n)	çermîyî gayî (n), çermîy gayî (n), çermey gayî (n)	öküzün derisi)
berme (n)	bermi (n), barmi (n)	ağlama
bermeyê Felatî (n)	bermîyê Felatî (n),ber- mîy Felatî (n),barmîy Felatî (n)	Felat'ın ağlaması

c)Kirmanckî de îzafeya sifetî zî fek ra fek vurîyena. Mavajî ma-
naya “yeni bir imkan” û “siyah bir kalem”a tirkî de, kirmanckî de
nê formê cîya-cîyayî est ê:

Çekuya Nêri

meylê kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
îmkanêko newe yew îmkan ^o newe	îmkanêk newe, îmkanko newe, îmkankew newe	yeni bir imkan
îmkanêdo newe îmkanêde newe	îmkanêndo newe	yeni bir imkan

Nimûne:

Îmkanêko newe ewro est o la vizêr çin bi. (Yeni bir imkan bugün
var ama dün yoktu.)

Na cumle de “îmkanêko newe”, demê nikayinî de, kerdox (özne) o.

Çekuya Makî

meylê kombîyayîşî

qelemêka sîyaye
yew qelema sîyaye

qelemêda sîyaye

formê bînî

qelemêka sîyay, qe-
lemka sîyay

qelemênda sîyay, qe-
made sîyaye

tirkî

siyah bir kalem

siyah bir kalem

ç)Nuştîşê Îzafeya Rêzilkî (Zincirleme Tamlama) û Manaya Aye

îzafeya rêzilkî

Ehmedê Hesenê dergî vano.

Ehmedê Hesenî **yo** derg vano.

Ehmedê Hesenê dergî va.

Ehmedê Hesenî **yê** dergî va.

Lajê birayê pîlî waneno.

Lajê birayî **yo** pîl waneno.

Lajê birayê pîlî wend.

Lajê birayî **yê** pîlî wend.

Komeleya Ciniyan **ya**

Demokratanê Kurdistanî

Komeleya Ciniyanê Demok-
ratan **ya** Kurdistanî

manaya cumle

Na cumle de **Hesen** derg o.

Na cumle de **Ehmed** derg o.

Na cumle de **Hesen** derg o.

Na cumle de **Ehmed** derg o.

Na cumle de **bira** pîl o.

Na cumle de **laj** pîl o.

Na cumle de **bira** pîl o.

Na cumle de **laj** pîl o.

Tîya de **mêrdeyê ciniyan**
demokrat ê.

Tîya de **cini** bi xo demokrat ê.

2.22. Nameyê Tayê Bajaran (Şaristanan) û Qezayanê Kurdan

Goreyê îdareyê dewlete tayê nameyê îdarî nê yê:

meylê**kombîyayîşî**

dewe (m)

nahîye (m)

qeza (m)

bajar (n)

şaristan (n)

formê binîdewi, dew, daw, diwi,
dow, do (m)

nehîye, nahye, naye (m)

qeza (n)

bacar (n)

şahrestan, şeher, şehîr (n)

tirkî

köy

nahiye

ilçe, kaza

il, vilayet; şehir,
kentil, vilayet; şehir,
kent

Sûke: Tayê fekan de çekuya “sûke”/“suki”/“sûk”/“suk” manyanê “şehir, kent, il merkezi, ilçe merkezi” yan zî “çarşı”yê tirkî de vajîyena. Mavajî Dîyarbekir, Erzingan û Sêwregi ra “sûke” yan zî “suki” vajîyeno. Ziwanê erebkî de zî “sûq” manaya “çarşu”yî de yo.

Sey prensîpî, nameyê her bajarê kurdan, sey vatişê şarê ê bajarî nusîyeno. Mavajî: Dêrsim, Gimgim, Bongilan, Dîyarbekir, Mêrdîn. Cêr ra, ma goreyê tercîhê kombîyayîşî nameyanê tayê bajaran û qezayanê kurdan nusenê.

nameyo kirmanckî..... nameyo ke dewlete panawo**I)Bidlis..... I)Bitlis**

1. Elcewaz	1. Adilcevaz
2. Hîzan.....	2. Hizan
3. Motkî.....	3. Mutki
4. Tûx.....	4. Tatvan
5. Xelat	5. Ahlat

II)Çewlîg ..... II)Bingöl

1. Azarpêrt.....	1. Adaklı
2. Bongilan.....	2. Solhan
3. Çêrme.....	3. Yedisu
4. Dara Hênî.....	4. Genç
5. Gêxî.....	5. Kiği
6. Kanîreş.....	6. Karlhova
7. Xorxol.....	7. Yayladere

III)Mamekîye, Dêrsim ..... III)Tunceli

1. Çemişgezek.....	1. Çemişgezek
2. Mazgêrd.....	2. Mazgirt
3. Pêrtage.....	3. Pertek
4. Pilemurîye.....	4. Pülümür
5. Pulur.....	5. Ovacık
6. Qisle.....	6. Nazımiye
7. Xozat.....	7. Hozat

Dêrsim eslê xo de nameyê yew mintiqa yo. Nameyê şaristanî bi xo **Mamekîye** ya, ci ra **Kalan** zî vajîyeno.

IV)Dîyarbekir ..... IV)Diyarbakır

1. Bismil.....	1. Bismil
2. Çêrmûge.....	2. Çermik
3. Çinar.....	3. Çinar
4. Erxenî.....	4. Ergani
5. Gêl.....	5. Eğil

6. Hezro.....	6. Hazro
7. Hêni.....	7. Hani
8. Karaz	8. Kocaköy
9. Licê	9. Lice
10. Pasûr.....	10. Kulp
11. Pîran.....	11. Dicle
12. Silîvan.....	12. Silvan
13. Şankuş.....	13. Çüngüş

V)Erzîngan ..... **V)Erzincan**

1. Ciminî.....	1. Üzümlü
2. Îlîç.....	2. İliç
3. Kemaliye	3. Kemaliye
4. Kemax	4. Kemah
5. Mose	5. Çayırli
6. Refahiye	6. Refahiye
7. Têrcan.....	7. Tercan

VI)Erzirom ..... **VI)Erzurum**

1. Aşqeale.....	1. Aşkale
2. Çat	2. Çat
3. Gogsî	3. Karayazı
4. Hesênqeale	4. Pasinler
5. Îspîr	5. İspir
6. Narman.....	6. Narman
7. Oltî.....	7. Oltu

8. Olur	8. Olur
9. Ortîlî.....	9. Şenkaya
10. Tatos.....	10. Tekman
11. Xinûs, Kela	11. Hınıs
12. Xoresan.....	12. Horasan

VII)Mûş..... VII)Muş

1. Gimgim.....	1. Varto
2. Kop	2. Bulanık
3. Milazgir.....	3. Malazgirt

VIII)Riha ..... VIII)Urfa

1. Bêrecûg	1. Birecik
2. Curnê Reş	2. Hilvan
3. Hewenc	3. Bozova
4. Serê Kanîyê.....	4. Ceylanpınar
5. Sêwregi.....	5. Siverek
6. Sirûc	6. Suruç
7. Wêranşar.....	7. Viranşehir
8. Xelfetî.....	8. Halfeti

IX)Semsûr..... IX)Adıyaman

1. Aldûş.....	1. Gerger
2. Bêsnî.....	2. Besni
3. Çêlikan.....	3. Çelikhan
4. Kolik.....	4. Kâhta

5. Semsat ..... 5. Samsat
6. Serê Golan ..... 6. Gölbaşı

- X)Sêrt ..... X)Siirt**
1. Berwarî ..... 1. Pervari
2. Dih..... 2. Eruh
3. Hewêl ..... 3. Baykan
4. Misriç ..... 4. Kurtalan
5. Şêrvan ..... 5. Şirvan

- XI)Xarpêt..... XI)Elazığ**
1. Axin..... 1. Ağın
2. Baskîl..... 2. Baskil
3. Depe..... 3. Karakoçan
4. Keban ..... 4. Keban
5. Meden ..... 5. Maden
6. Mîyaran..... 6. Arıcak
7. Pali..... 7. Palu
8. Qowancîyan ..... 8. Kovancılar
9. Sivrice..... 9. Sivrice
10. Xulaman ..... 10. Alacakaya

2.23. Nameyê Welatan, Dewletan û Paytextan

Tiya de vêşane (zafane) nameyê dewletan û paytextanê înan nusîyayê labelê nameyê tayê welatanê bêdewletan yan zî welatanê otonoman zî nusîyayê.

2.23.1. Afrîka

kirmanckî dewlete/welat, paytext

1. Afrîkaya Başûrî, Pretorya
2. Afrîkaya Mîyanêne, Bangî
3. Angola, Lûanda
4. Benîn, Porto-Novo
5. Botswana, Gaborone
6. Brundî, Bujumbura
7. Bûrkîna Faso/Voltaya
Corêne, Wagadûgû
8. Çad, Ncamena
9. Cezayîr, Cezayîr
10. Cîbûtî, Cîbûtî
11. Erître, Asmara
12. Etyopya, Addîs Ababa
13. Gabon, Lîbrvîl
14. Gambîya, Banjûl
15. Gana, Akkra
16. Gîne, Konakrî
17. Gîneya Bîssaoyî, Bissao
18. Gîneya Ekwatore, Malabo
19. Kamerûn, Yaûnde
20. Kenya, Naîrobî
21. Kongo (Zaîre), Kînşasa
22. Kongo-Brazzavîlle, Braz-
zavîlle

îngilizkî dewlete/welat, paytext

1. South Africa, Pretoria
2. Central African Republic,
Bangui
3. Angola, Luanda
4. Benin, Porto-Novo
5. Botswana, Gaborone
6. Brundi, Bujumbura
7. Burkina Faso, Ouagadougou
8. Chad, N'Djamena
9. Algeria, Algiers
10. Djibouti, Djibouti
11. Eritrea, Asmara
12. Ethiopia, Addis Ababa
13. Gabon, Libreville
14. The Gambia, Banjul
15. Ghana, Accra
16. Guinea, Conakry
17. Guinea-Bissau, Bissau
18. Equatorial Guinea, Malabo
19. Cameroon, Yaoundé
20. Kenya, Nairobi
21. Congo (Zaire), Kinshasa
22. Congo, Brazzaville

23. Líberya, Monrovya	23. Liberia, Monrovia
24. Líbya, Trablûsê Rojawanî	24. Libya, Tripoli
25. Madagaskar, Antananarîvo	25. Madagascar, Antananarivo
26. Malawî, Lilongwe	26. Malawi, Lilongwe
27. Malî, Bamako	27. Mali, Bamako
28. Marok (Fas), Rabat	28. Morocco, Rabat
29. Misir, Qahîre	29. Egypt, Cairo
30. Morîtanya, Nûakşot	30. Mauritania, Nouakchott
31. Mozambîk, Mapûto	31. Mozambique, Maputo
32. Namîbya, Wîndhûk	32. Namibia, Windhoek
33. Nijer, Nîyamey	33. Niger, Niamey
34. Nijerya, Abuja	34. Nigeria, Abuja
35. Rwanda, Kîgalî	35. Rwanda, Kigali
36. Sehraya Rojawanî, El-Eyûn	36. Western Sahara, El-Aaiún
37. Senegal, Dakar	37. Senegal, Dakar
38. Sîyerra Leone, Fritawn	38. Sierra Leone, Freetown
39. Somalya, Mogadişû	39. Somalia, Mogadishu
40. Sûdan, Xertûm	40. Sudan, Khartoum
41. Tanzania, Dodoma	41. Tanzania, Dodoma
42. Togo, Lome	42. Togo, Lomé
43. Tûnis, Tûnis	43. Tunisia, Tunis
44. Ūganda, Kampala	44. Uganda, Kampala
45. Zambîya, Lûsaka	45. Zambia, Lusaka
46. Zîmbabwe, Harare	46. Zimbabwe, Harare

2.23.2. Amerika

kirmanckî dewlete/welat, paytext

1. Arjantin, Buenos Aîres
2. Belîz, Belmopan
3. Bolîvya, Sukre
4. Brezîlya, Brezîl
5. Dewletê Yewbîyayeyî yê Amerîka, Waşîngtin
6. Domînik, Santo Domîngo
7. Ekwador, Kuîto
8. Girawê Falklandî, Stanley
9. Guatemala, Guatemala City
10. Guyana, Corctawn
11. Guyana Fransa, Kayen
12. Haîtî, Port-o-Prens
13. Hondûras, Tegucîgalpa
14. Jamaîka, Kîngston
15. Kanada, Ottawa
16. Kolombîya, Bogota
17. Kosta Rîka, San Jose
18. Kuba, Havana
19. Meksîka, Meksîko City
20. Nîkaragua, Managua
21. Panama, Panama City

îngilizkî dewlete/welat, paytext

1. Argentina, Buenos Aires
2. Belize, Belmopan
3. Bolivia, Sucre
4. Brazil, Brasilia
5. United States of America, Washington
6. Dominican Republic, Santo Domingo
7. Ecuador, Quito
8. Falkland Islands, Stanley
9. Guatemala, Guatemala City
10. Guyana, Georgetown
11. French Guiana, Cayenne
12. Haiti, Port-au-Prince
13. Honduras, Tegucigalpa
14. Jamaica, Kingston
15. Canada, Ottawa
16. Colombia, Bogotá
17. Costa Rica, San José
18. Cuba, Havana
19. Mexico, Mexico City
20. Nicaragua, Managua
22. Panama, Panama City

22. Paragûay, Asunsîyon
23. Perû, Lîma
24. Salvador, San Salvador
25. Surînam, Paramarîbo
26. Şîlî, Santîyago
27. Ûrûgûay, Montevîdeo
28. Venezuela, Karakas

23. Paraguay, Asunción
24. Peru, Lima
25. El Salvador, San Salvador
26. Suriname, Paramaribo
21. Chile, Santiago
27. Uruguay, Montevideo
28. Venezuela, Caracas

2.23.3. Asya

kirmanckî dewlete/welat, paytext

1. Armenîstan, Erîwan
2. Azerbaycan, Baku
3. Bahreyn, Manama
4. Bengladeş, Dakka
5. Bîrmanya (Bûrma),
Rangûn
6. Bûtan, Thîmbu
7. Çeçenîstan, Groznî
8. Çîn, Pekîn
9. Efxanîstan, Kabul
10. Erebaştanê Seûdî, Rîyad
11. Filîpîn, Manîla
12. Gurcîstan, Tiflîs
13. Hindîstan, Delhî
14. Îndonezya, Jakarta
15. Îran, Tehran

îngilizkî dewlete/welat, paytext

1. Armenia, Yerevan
2. Azerbaijan, Baku
3. Bahrain, Manama
4. Bangladesh, Dhaka
5. Burma, Rangoon (Yangon)
6. Bhutan, Thimphu
7. Chechenia, Grozny
8. China, Beijing (Peking)
9. Afghanistan, Kabul
10. Saudi Arabia, Riyadh
11. Philippines, Manila
12. Georgia, Tbilisi
13. India, New Delhi
14. Indonesia, Jakarta
15. Iran, Tehran

16. Îraq, Bexdad	16. Iraq, Baghdad
17. Îsraîl, Quddus	17. Israel, Jerusalem
18. Japonya, Tokyo	18. Japan, Tokyo
19. Kaledonyaya Newîye, Nûmeya	19. New Caledonia, Nouméa
20. Kamboçya, Phnom Penh	20. Cambodia (Kampuchea), Phnom Penh
21. Koreya Başûrî, Seûl	21. South Korea, Seoul
22. Koreya Vakurî, Pîyong- yang	22. North Korea, Pyongyang
23. Kurdîstan	23. Kurdistan
24. Kuweyt, Kuweyt	24. Kuwait, Kuwait
25. Laos, Vîyangşan	25. Laos, Vientiane
26. Lubnan, Beyrûd	26. Lebanon, Beirut
27. Maldîv, Male	27. Maldives, Malé
28. Malezya, Kuala Lumpur	28. Malaysia, Kuala Lumpur
29. Mîreyîyê Ereban, Ebû Dabî	29. United Arab Emirates, Abu Dhabi
30. Moxolîstan, Ûlan Bator	30. Mongolia, Ulan Bator
31. Nepal, Katmandû	31. Nepal, Kathmandu
32. Ozbekîstan, Taşkent	32. Uzbekistan, Tashkent
33. Pakîstan, Îslamabad	33. Pakistan, Islamabad
34. Qazaxîstan, Akmola	34. Kasakhstan, Astana
35. Qeter, Doha	35. Qatar, Doha
36. Qibris, Lefkoşe	36. Cyprus, Nicosia
37. Qirxizîstan, Bîşkek	37. Kyrgyzstan, Bishkek
38. Sîngapûr, Sîngapûr	38. Singapore, Singapore

39. Srî Lanka, Kolombo
40. Sûriye, Şam
41. Tacikîstan, Duşenbe
42. Tayland, Bangkok
43. Taywan, Taypê
44. Tirkîya, Anqara
45. Tirkmenîstan, Eşqabad
46. Uman, Mesqet
47. Urdun, Emman
48. Vietnam, Hanoî
49. Yemen, Sena

39. Sri Lanka, Colombo
40. Syria, Damascus
41. Tajikistan, Dushanbe
42. Thailand, Bangkok
43. Taiwan, Taipei
44. Turkey, Ankara
45. Turkmenistan, Ashkhabad
46. Oman, Muscat
47. Jordan, Amman
48. Vietnam, Hanoi
49. Yemen, Sana'a

2.23.4. Ewropa

kirmanckî dewlete/welat, paytext

1. Albanya (Arnawudîstan),
Tirana
2. Almanya Federale,
Berlîn
3. Andorra, Andorra-la-Vella
4. Awusturya, Vîyana
5. Belçika, Bruksel
6. Bosna-Hersek, Sarayevo
7. Bûlgarîstan, Sofya
8. Çekîstan, Prag
9. Danîmarka, Kopenhag
10. Estonya, Tallîn

îngilizkî dewlete/welat, paytext

1. Albania, Tirana
2. Germany, Berlin
3. Andorra, Andorra-la-Vella
4. Austria, Vienna
5. Belgium, Brussels
6. Bosnia-Herzegovina, Sara-
jevo
7. Bulgaria, Sofia
8. Czech Republic, Prague
9. Denmark, Copenhagen
10. Estonia, Tallin

11. Faroarna	11. The Faroe Islands
12. Fînlanda, Helsînkî	12. Finland, Helsinki
13. Fransa, Paris	13. France, Paris
14. Gronlanda, Godthab (Nuuk)	14. Greenland, Nuuk (God- thâb)
15. Hollanda, Amsterdam	15. The Netherlands, Amster- dam
16. Îngilistan, Londra	16. United Kingdom, London
17. Îrlanda, Dublîn	17. Ireland, Dublin
18. Îslanda, Reykyavîk	18. Iceland, Reykjavik
19. Îtalya, Roma	19. Italy, Rome
20. Korsîka, Ajakkîyo	20. Corsica, Ajaccio
21. Letonya, Rîga	21. Latvia, Riga
22. Lîtvanya, Vîlnîyus	22. Lithuania, Vilnius
23. Lîxtînştayn, Vaduz	23. Liechtenstein, Vaduz
24. Luksembûrg, Luksem- bûrg	24. Luxembourg, Luxembourg
25. Macarîstan, Bûdapeşt	25. Hungary, Budapest
26. Makedonya, Uskup	26. Macedonia, Skopje
27. Malta, Valletta	27. Malta, Valletta
28. Moldova, Kişînev	28. Moldova, Chisinau
29. Monako, Monako	29. Monaco, Monaco
30. Norweç, Oslo	30. Norway, Oslo
31. Polonya, Warşowa	31. Poland, Warsaw
32. Portugal, Lîzbon	32. Portugal, Lisbon
33. Romanya, Bûkarest	33. Romania, Bucharest
34. Rûsya, Moskova	34. Russia, Moscow

35. Rûsyaya Sipîye, Mînsk
36. San Marîno, San Marîno
37. Sardînya, Kaylerî
38. Slovakiya, Bratislava
39. Slovenya, Lyublyana
40. Spanyol, Madrîd
41. Swêd, Stokholm
42. Swîs, Bern
43. Ukrayna, Kîev
44. Xirvatîstan, Zagreb
45. Yunanîstan, Atîna
46. Yûgoslavya, Belgrad

35. Belorussia, Minsk
36. San Marino, San Marino
37. Sardinia, Cagliari
38. Slovakia, Bratislava
39. Slovenia, Ljubljana
40. Spain, Madrid
41. Sweden, Stockholm
42. Switzerland, Berne
43. Ukraine, Kiev
44. Croatia, Zagreb
45. Greece, Athens
46. Yugoslavia, Belgrade

2.23.5. Okyanûsya

kirmanckî dewlete/welat, paytext

1. Awustralya, Kanberra
2. Fijî, Suva
3. Girawa Solomonî, Honyara
4. Girawê Marşalî, Dalap-Ulî-
ga-Darrît
5. Kîrîbatî, Tarawa
6. Mîkroneyza, Palîkîr
7. Nauru, Yaren
8. Zelandaya Newîye,
Wellîngtin

îngilizkî dewlete/welat, paytext

1. Australia, Canberra
2. Fiji, Suva
3. Solomon Island, Honiara
4. Marshall Islands, Dalap-Uli-
ga-Darrit
5. Kiribati, Tarawa
6. Micronesia, Palikir
7. Nauru, Yaren
8. New Zealand, Wellington

9. Papua-Gîneya Newîye, Port Moresbî	9. Papua New Guinea, Port Moresby
10. Samoaya Rojawanî, Apya	10. Western Samoa, Apia
11. Tonga, Nukualofa	11. Tonga, Nuku'alofa
12. Tuvalu, Fongafale	12. Tuvalu, Fongafale
13. Vanuatu, Port Vila	13. Vanuatu, Port Vila

3. ZEMÎR (ADIL, ZAMÎR)

3.1. Zemîrê Kesî (Zemîrê Şexsî)

Kirmanckî de di grûbê zemîrê kesî est ê:

3.1.1. Grûba Yewine

meylê	formê bînî	tirkî
kombîyayîşî	e	ben
ez	to, tû, tu	sen
ti	ew, aw, we, wi, wo, û, ay, yo, yû	o
o (n)	ya	o
a (m)	=	biz
ma	sima	siz
şima	yê, yî, î	onlar
ê		

3.1.2. Grûba Dîyine

meylê	formê bînî	tirkî
kombîyayîşî	min	ben
mi	tû, tu	sen
to	yi, yê, hî, jey, ê, êy, êyî, ay	o
ey (n)	yê, ya, yay, ja, aya, ay, a	o
aye (m)	man	biz
ma	şiman, sima	siz
şima	yîn, yîni, yîne, jîni, îna, îne, îne,	onlar
înan	înu, aynan, ayna, eyno	

Yewna zemîrê kesî zî “xo” yo. Franskî de nê zemîrî ra “*pronom personnel réfléchi*” (bi tirkî “*dönüşlülük zamiri*”) vajiyeno. Kombîyayîşî formê “xo”yî tercîh kerd labelê sewbîna formê nê zemîrî zî est ê:

meylê kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
xo	xwe, xwi, xwo, xu, ho, hu	kendi

3.1.3. Nusîyayîşê Çekuya “Xo”yî

Eke çekuya “xo”yî sey zemîrî bêro xebitnayîş yan zî karê refleksîfî (dönüşlü fiil) de ca bigîro, çekuyanê bînan ra cîya nusîyena. Nimûneyî:

meylê kombîyayîşî	tirkî
Cinîke lajê xo berd.	Kadın oğlunu götürdü.
Xo ver de nîyade!	Önüne bak!
O xo ver o dano.	O kendiliğinden veriyor.
O xo ver ro dano.	O direniyor.
Xo bi xo qîsey keno./ Xo bi xo qalî keno.	Kendi kendine konuşuyor.
“Kerge awe wena, xo ra cor Homayî ra ewnîyena.”	“Tavuk [bile] su içer, yukarıdaki Tanrı’ya bakar.”
ruhê xo teslîm kerdene	ruhunu teslim etmek, vefat etmek
awe xo ro kerdene	su dökünmek, düş almak
xo mîyane ra bestene	beline bağlamak
xo ser de kerdene	1-kafaya dikmek, iştahla içmek 2-[giysi] çıkarmak
xo ser o bîyene	dinç olmak, sağlığı yerinde olmak
xo ser ro kerdene	kendi başına dökmek

Seke aseno, no karo peyên çar çekuyan ra virazîyayo û nînan ra “xo” zemîr, “ser” [sere] name, “ro” peydat (artedat), “kerdene” kar o; tîya de “xo” cîya nusîyayo. Labelê tayê çekuyanê pêrabeste-yan de “xo” û çekuya bine pîya (yewbinîrabeste) nusîyenê. Nimû-neyî:

meylê kombîyayîşî.....	tirkî
xora.....	zaten
xoser.....	bağımsız
xoserîye, xoserî.....	bağımsızlık

3.2. Zemîrê Nîşanî (Zemîrê Îşaretî)

Zemîrê nîşanî, ê zemîrî yê ke, gama ke mêrdim çiyêk yan zî çîyan îşaret keno cayê nameyê ci gênê.

3.2.1. Semedê Nêzdi

halê xoserî (nominatif, rectus) de

meylê

kombîyayîşî

formê bînî

tirkî

no (n)

nû, eno, enû, eni, ino,
ini, in

bu

No vano.

Bu söylüyor.

na (m)

ena, ina, hena

bu

Na vana.

Bu söylüyor.

nê (zh)

nî, enî, inî, enê, inê

bunlar

Nê vanê.

Bunlar söylüyorlar.

halê anteyî (oblîkî) de

meylê

kombîyayîşî

ney (n)

Ney va.

naye (m)

Naye va.

nînan (zh)

Nînan va.

formê bînî

nê, enî, inî, enê, inê

nay, ena, enay, enê, ina,
inay, iney, inê, inêy, hena

nîna, nînû, nayîne, enîyan,
enîyûn, inîyan, inûn, inîn,
îno, ino

tirkî

bu

Bu söyledi.

bu

Bu söyledi.

bunlar

Bunlar söylediler.

3.2.2. Semedê Dûrî

halê xoserî de

meylê

kombîyayîşî

o (n)

O vano.

a (m)

A vana.

ê (zh)

Ê vanê.

formê bînî

ew, ewi, hew, aw, awi, ay, û

eya, aya

î, eyî, heyî, ay

tirkî

o

O söylüyor.

o

O söylüyor.

onlar

Onlar söylüyorlar.

halê anteyî (oblîkî) de

meylê

kombîyayîşî	formê binî	tirkî
ey (n)	ay, ayî	o
Ey ra vaje.		Ona söyle.
aye (m)	ay, aya, ayay, aya	o
Aye ra vaje.		Ona söyle.
înan (zh)	aynan, ayna, aynon, ayno	onlar
Înan ra vaje.		Onlara söyle.

3.2.3. Rastnuştîşê Zemîranê Nişanî "Ney" û "Ey"

Cayê zemîranê îşaretî yê "ney" û "ey" de nuştîşê "neyî", "eyî" rast nîyo. Çünke formê anteyê (oblîkê) nê zemîran xora "**ney**" û "**ey**" ê.

rast	xelet	tirkî
Ney ra vaje.	Neyî ra vaje.	Buna söyle.
Defterê ney est o.	Defterê neyî est o.	Bunun defteri var.
Ey ra mevaje.	Eyî ra mevaje.	Ona söyleme.
Defterê ey çin o.	Defterê eyî çin o.	Onun defteri yok.

3.3. Zemîrê Wayîriye (lyelik Zamiri)

Kirmanckî de zemîrê wayîriye, "**yê**" yo. No zemîr seba nêrî, makî, yewhûmar û zafhûmarî eynî yo, nêvuriyeno.

meylê kombîyayîşî	formê binî	tirkî
seba nêrî		
yê	ê, ey	
yê mi	ê mi, ey mi	benimki, benim
No yê Roşanî yo.	No ê/ey Roşanî yo.	Bu Roşanînkidir.

seba makî

yê	ê, ey	
yê mi	ê mi, ey mi	benimki, benim
Na yê Roşanî ya.	Na ê/ey Roşanî ya.	Bu Roşanınkidir.

seba zafhûmarî

yê	ê, ey	
yê mi	ê mi, ey mi	benimkiler
Nê yê Roşanî yê.	Nê ê/ey Roşanî yê.	Bunlar Roşanın-kilerdir.

Di Tewirî “yê”

Kirmanckî de di tewirî “yê” est ê:

Nînan ra yew wezîfeyê **zemîrê wayîriye** vînenno ke ma cor ra behs kerd.

Yewna “yê”, îzafeya rêzilkî (zincirleme tamlama) de est o. No, partîkelê dîyarkerdişî yo (particule déterminative). Seke nimûneyanê cêrênan ra fehm beno, no “yê” seba nêri û zafhûmarî yo labelê seba makî beno “ya”.

meylê	meylê	tirkî
kombiyayîşî	kombiyayîşî (nimûneyî)	
seba nêri		
yê	kombiyayîşê ziwani yê unîversîte karê peyên yê grûba ma	üniversitenin dil toplantısı grubumuzun son işi

seba makî

ya

deyîra kayî ya palî-
yijan
Grûba Xebate ya
Vateyî

Paluluların oyun
türküsü
Vate Çalışma Grubu

seba zafhûmarî

yê

karê peyênî yê grûba
ma
deyîrê kayî yê palî-
yijan
cezayê înan yê
neweyî

grubumuzun son
işleri
Paluluların oyun
türküleri
onların yeni cezaları

4. SIFET (SIFAT)

4.1. Tayê Rengi

meylê	formê bînî	tirkî
kombîyayîşî		
çeqer, -e	-	sarı
hewz, -e	sewz, -e	yeşil
kesk, -e	-	yeşil
kewe, -ye ⁽²⁾	kêwe, kewîye, kewo, kiho, kuhe, kûhe	mavi
qer, -e	-	siyah, kara
qeweyî, -ye	rengê qehwî, rengê qawî	kahverengi
sipî, -ye	sipe, sipê, sipye	beyaz, ak
sîs, -e	şîs, -e	beyaz, ak
sîya, -ye	şîya, şa	siyah, kara
sûr, -e	sur, -e	kırmızı
şalên, -e	şalîn, -i	kahverengi
zerd, -e ⁽³⁾	zer, zerk	sarı
zergûn, -e ⁽⁴⁾	zergun, -e	yeşil

2. kewe (kêwe, kewîye, kewo, kiho, kuhe, kûhe): Tayê fekan de yeno manaya "yeşil"ê tirkî.

3. zerd: Tayê fekan de yeno manaya "altın sarısı"yê tirkî.

4. zergûn: Tayê fekan de yeno manaya "hewzê zerdinê" yan zî "zerdbîyaye"yî (bi tirkî "sarartı").

4.2. Sifetê Nişanî

4.2.1. Semedê Nêzdî

halê xoserî de

meylê

kombîyayîşî

formê bînî

tirkî

no (n)

No lajek vano.

nû, eno, enû, eni,

ino, ini, in, na

bu

Bu oğlan söylüyor.

na (m)

Na kêneke vana.

ena, ina, hena

bu

Bu kız söylüyor.

nê (zh)

Nê lajekî vanê.

Nê kênekî vanê.

nî, enî, inî, enê, inê,

na

bunlar

Bu oğlanlar

söylüyorlar.

Bu kızlar söylüyor-

lar.

halê anteyî (oblîkî) de

meylê kombîyayîşî

formê bînî

tirkî

nê (n)

Nê lajekî ra vaje.

enê, enî, inî,

na

bu

Bu oğlana söyle.

na (m)

Na kêneke ra vaje.

ena, ina, hena

bu

Bu kıza söyle.

nê (zh)

Nê lajekan ra vaje.

Nê kênekan ra vaje.

nî, enî, inî,

enê, inê, na

bunlar

Bu oğlanlara söyle.

Bu kızlara söyle.

4.2.2. Semedê Dûrî

halê xoserî de

meylê kombiyayîşî

o (n)

O lajek vano.

a (m)

A kêneke vana.

ê (zh)

Ê lajekî vanê.

Ê kênekî vanê.

formê bînî

ew, ewi, aw,
hew, ay, û

haw, eya, aya

î, eyî, heyî, ay

tirkî

o

O oğlan söylüyor.

o

O kız söylüyor.

onlar

O oğlanlar söylüyor.

O kızlar söylüyorlar.

halê anteyî (oblîkî) de

meylê kombiyayîşî

ê (n)

Ê lajekî ra vaje.

a (m)

A kêneke ra vaje.

ê (zh)

Ê lajekan ra vaje.

Ê kênekan ra vaje.

formê bînî

ay, î

eya, aya

î, eyî, heyî, ay

tirkî

o

O oğlana söyle.

o

O kıza söyle.

onlar

O oğlanlara söyle.

O kızlara söyle.

4.3. Hûmarnameyî

Kirmanckî de hûmarnameyî (sayî sözcükleri) fek ra fek cîya va-
jîyenî. Tercîhê kombîyayîşî û formê bînî wina yê:

meylê

kombîyayîşî formê bînî

1 yew	yow, yo, jew, jû, ju, zew, zû, zu
2 di	du, didi, dudu
3 hîrê	hîre, hîri, hîrye
4 çar	çehar, çihar, çeher, çîyer, çer, çor
5 panc	panj, ponc, pûnc, ponz
6 şeş	ses
7 hewt	hawt, howt, hot
8 heşt	heyşt
9 new	now, no
10 des	-
11 yewendes	yewndes, yowndes, yondes, yondas, zûyes; des î yiw, des û jû, des û jew, des û zû
12 diwês	duyes, duyês; des û di, des û didi, des î di
13 hîrês	hîres, hîryes; des û hîrê, des û hîre, des û hîri, des î hîrê
14 çarês	çares; des û çar, des û çihar, des î çeer
15 pancês	poncês, pûncês; des û panc, des û ponz, des î pûnc
16 şîyês	şîyes, sêyês; des û şeş, des û ses, des î şeş
17 hewtês	howtês, hotês; des û hewt, des û hot, des û huwt
18 heştês	heyştês; des û heşt, des î heşt

19 newês	newîyes, newyes, nêwyes, nebiyes, nebyes; des û new, des î niw
20 vîst	vîşt
30 hîris	hîriş
40 çewres	çewreş, çores, çoras
50 pancas	poncas, pûncas
60 şeştî	şêst, şest, şêştî, şêşt, şeştî
70 hewtay	hawtay, hotay, hotayê
80 heştay	hêştay, hêştayê, heyştay
90 neway	newayê, noway
100 se	-
200 di sey	di sê
300 hîrê sey	hîri sey, hîr sey, hîr sê
400 çar sey	çar sê, çeher sey, çer sey
500 panc sey	pan sey, ponc sey, pon sey, pûn sey
600 şeş sey	şeş sê, ses sey
700 hewt sey	howt sey, hot sey, hot sê
800 heşt sey	heyşt sey, hêşt sey, heşt sê
900 new sey	now sey, no sey, no sê
1000 hezar	henzar, hinzar, honzar, hûnzar, hazar, himzar
1000 000	mîlun
mîlyon	
1000 000	mîlar
000 mîlyar	

Nimûneyî:

1925 hezar û new sey û vîst û panc
1938 hezar û new sey û hîris û heşt
1997 hezar û new sey û neway û hewt
2005 di hezarî û panc

1567849 yew mîlyon û panc sey û şeştî û hewt hezarî û heşt sey û çewres û new

a) Kirmanckî de hûmarnameyî heme (pêro) nêrî yê.

Nimûne: 1, 7, 10, 40.

-No çi yo?

-No yew o, no hewt o, no des o, no zî çewres o.

Yewê aşme, hewtê aşme, desê aşme, vîstê aşme.

Çewresê Paksar û Polatî tê kewtîy.

Dewa ma de se ra neway û newê kênekan nêşîbîy wendegeh.

“Êro hot o, hot o, hot o; wî dayê, wî dayê

Êro hot o, hot o, hot o; wî leyro, Huznayê.” (*Malmîsanij, Folklorê Ma ra Çend Numûney, r. 29*)

“Erê, -wilay mi va- “şeş o”, lo, to va “şeş o”. Erê, wilay şeş o, şeş o, lo ez nêweş o.

Erê, wilay ez nêweşê lo beşna weş o.” (*Malmîsanij, Folklorê Ma ra Çend Numûney, r. 80*)

Serrî bi reqeman yan zî bi herfan nusîyenî. Nimûne:

meylê kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
serra 1925î	serra 1925ine	1925 yılı
serra 1938î	serra 1938ine	1938 yılı
serra hezar û new sey û vîst û pancî	serra hezar û new sey û vîst û pancine	bin dokuz yüz yirmi beş yılı
serra hezar û new sey û hîris û heştî	serra hezar û new sey û hîris û heştine	bin dokuz yüz otuz sekiz yılı

b)Eke seba peran ûsn. vajîyo, hûmarname bi formê makî vajîyeno.

Nimûne:

Dilşa yew hezarine, yew seyine û yew desine day mi. (Dılşa bana bir binlik [bin liralık], bir yüzlük ve bir onluk verdi.)

4.3.1. Hûmarnameyê Rêzkî (Sıra Sayılar)

Hûmarnameyê bingeyî (asıl sayılar) tayê fekan de bi peygirê “-in”î tayê fekan de zî bi peygirê “-în”î benê hûmarnameyê rêzkî (sıra sayılar). Meylê kombîyayîşî formê bi “-in”î ser o yo. Mavajî “çar”, beno “çarin” (n) û “çarine” (m).

kirmanckî

1. yewin, -e
2. dîyin, -e
3. hîrêyin, -e
4. çarin, -e
5. pancin, -e
6. şeşin, -e
7. hewtin, -e
8. heştin, -e
9. newin, -e
10. desin, -e
11. yewendesin, -e
12. diwêsin, -e
13. hîrêsin, -e
14. çarêsin, -e
15. pancêsin, -e

tirkî

- birinci
- ikinci
- üçüncü
- dördüncü
- beşinci
- altıncı
- yedinci
- sekizinci
- dokuzuncu
- onuncu
- onbirinci
- onikinci
- onüçüncü
- ondördüncü
- onbeşinci

16. şîyêsîn, -e	onaltıncı
17. hewtêsîn, -e	onyedinci
18. heştêsîn, -e	onsekizinci
19. newêsîn, -e	ondokuzuncu
20. vîstin, -e	yirminci
30. hîrisîn, -e	otuzuncu
40. çewresîn, -e	kırkıncı
50. pancasîn, -e	ellinci
60. şeştîyîn, -e	altmışıncı
70. hewtayîn, -e	yetmişinci
80. heştayîn, -e	sekсенinci
90. newayîn, -e	doksanıncı
100. seyîn, -e	yüzüncü
500. pancseyîn, -e	beşyüzüncü
700. hewtseyîn, -e	yediyüzüncü
900. newseyîn, -e	dokuzyüzüncü
1000. hezarîn, -e	bininci
1000 000. mîlyonîn, -e	milyonuncu
1000 000 000. mîlyarîn, -e	milyarınca

Hûmarnameyê rêzkî, cayê herfan de ge-ge bi hûmaran (sayılar) zî nusîyenî. **Eke hûmarêke dima nuqta ronîyaye, a hûmare bena hûmara rêzkî.** Nimûne:

Kirmanckî	Kirmanckî	Tirkî
bi herfan	bi hûmaran	
yew	1	bir
yewîn, -e	1.	birinci
vîst	20	yirmi
vîstine	20.	yirminci

Wendekarî verê mektebî de rêz biy. Bengîn rêza **vîst û çarine** de yo, Şarîbane yê **vîst û pancine** de.

Wendekarî verê mektebî de rêz biy. Bengîn rêza **24.** de yo, Şarîbane yê **25.** de.

Seba serran (tarîxan) hûmarnameyê rêzkî wina nusîyenî:

meylê kombîyayîşî	formê binî	tirkî
serra 1925.	serra 1925ine	1925. yıl
serra 1938.	serra 1938ine	1938. yıl
serra 1983.	serra 1983yine	1983. yıl
serra hezar û new sey û vîst û pancine	serra hezar û new sey û vîst û pancîne	bin dokuz yüz yirmi beşinci yıl
serra hezar û new sey û hîris û heştine	serra hezar û new sey û hîris û heştine	bin dokuz yüz otuz sekizinci yıl
serra hezar û new sey û heştay û hîrêyine	serra hezar û new sey û heştay û hêriyîne	bin dokuz yüz seksen üçüncü yıl

4.4. Nuşîşê Partîsîpê Makî û Zafhûmarî

“Partîsîp”anê ke tîya de behsê înan beno ra franskî de “participe passé” yan zî “adjectif verbal”, tirkî de “sıfat-fiil, ortaç” vajîyeno.

meylê kombîyayîşî	formê binî	tirkî
A wendîye ya./A wen- da ya./A wendê ya.	A wenda a./ A wenda wa.	O tahsillidir.
Ê wende yê.	Ê wendeyî yê./ Ê wende yî./ Ê wendê.	Onlar tahsil- lidirler.

Seke aseno, kopula ra ver partîsîpo zafhûmar zî bi formê yewhûmarî nusîyeno; **zafmûmariya ey kopula ra û karî ra fehm bena.** Yanî cumleya peyêne de “**yê**” seba zafhûmarî yo, coka merdim fehm keno ke partîsîp (yanî “wende”) **bi formê yewhûmarî yo la zafhûmariye ifade keno.**

4.5. Nuştişê Çekuya “Her” û “Heme”yî

meylê	formê bînî	tirkî
kombîyayîşî	hir, hur, wir, wur	her
her	her go, her gû, her gi, her g’, hir g’, wir yew, wir go, wir gû	her bir, her biri
her di	hur di, hur dî, wir di, wir dî, wir d’, wur di, wur dî	her iki
her dîyan, her dîyine	hur dêna, hur dimêna, hur demêna, hur dimîn, hur dimîna, hur dimîne, hur demîne, hur dîn, hur dêmîna, wir dînî, wirnan, wirna, wur dînî, wurna	her ikisi
her hîrê, heme hîrê, hîrê heme	hîrême	her üç
her hîrine, heme hîrine, hîrê hemîne	hîrêmîna, hîremêna, hîremîna, hîremîne	her üçü
her çar, heme çar, çar heme	hur çar, wir çar, wur çar, çareme, çihar heme	her dört
her çarine, heme çarine, çar hemîne	çaremîna, çarêmêna, çaremêne, çoremêna, çoremîne	her dördü

her panc,
heme panc,
panc heme

her pancine,
heme pancine,
panc hemîne

her kes
her roje

wir kes
her roj, wir ro

her beş

her beşi

herkes
her gün

5. EDAT (İLGEÇ, EDAT)

Kirmanckî de edatî hîrê çeşîtî yê û çekuyanê bînan ra cîya nusîyenê. Tîya de ma çend nimûneyan nusênî:

5.1. Veredat (Önedat)

5.1.1. bi

Edatê “**bi**”, ca ra ca cîya vajîyeno. Sey “**bi**”, “**be**”, “**ve**”, “**ebi**”, “**ebe**”, “**eve**”. Kombîyayîşî nînan ra “**bi**” tercih kerd. Nimûneyî:

kirmanckî	tirkî
bi	ile
Bi qeleme nuşt.	Kalemle yazdı.
Bi dest werd.....	Elle yedi.
Bi peranê xo erînayo.	Parasıyla satın almış.
bi	-e
Ez şîna bi Dîyarbekir.....	Diyarbekir'e gidiyorum.
Yeno bi dewe.	Köye gelir.

“**Bi**”ya ke **veredat** (önedat) o, cîya nusîyena labelê “**bi**”ya ke rolê **vergiri** (önek) vînena pîya (pêra) nusîyena. Yanî, eke “**bi-**” çekuyêk ra ver bêro û **sifet virazo**, “**bi-**” û çekuya ke dima yena pîya nusîyenê. Nimûneyî:

kirmanckî	tirkî
bi-	-lı
biaqil , -e.....	akıllı
biqewet , -e.....	kuvvetli
biveng , -e.....	sesli

5.1.2. bê

Ma **bê** to nêşinê. (Biz sensiz gitmeyiz.)

O **bê** wendiş ranêkewtinî. (O okumadan uyumazdı.)

Seke cor ra aseno, "**bê**"ya ke **veredat** (önedat) o, cîya nusîyena. Labelê seke cêr ra aseno, "**bê-**"ya ke rolê **vergirî** vîna pîya nusîyena. Yanî, eke "**bê-**" çekuyêk ra ver bêro û **sifet virazo**, "**bê-**" û çekuya ke dima yena pîya nusîyenê. Nimûneyî:

kirmanckî	tirkî
bê aqil, -e	akılsız
bê bext, -e	kalleş
bê çare (n), bê çara (m), bê çariye (m)	çaresiz, biçare
bê kar, -e	işsiz
bê kes, -e	kimsesiz
bê namûs, -e	namussuz
bê sol, -e	tuzsuz
bê şeref, -e	şerefsiz
bê veng, -e	sessiz

5.1.3. se, sey

Kombîyayîşî formê "se" û "sey"î tercih kerdo labelê seke cêr ra aseno, edatê "se"/"sey"î ca ra ca cîya vajîyeno.

meylê

kombîyayîşî

formê bînî

tirkî

se

ze, heze, je

gibi

sey

**zey, hezey, hezê,
sê,zê, jê**

gibi, kadar

Xortî **sey** camêr-
dan xo ver ro da.

Delikanlı erkekçe/
yiğitçe direndi.

Ez **sey** to nîya.

A **sey** yew vila
pulisîyaya bî.

Sipî yo **se** vewre.
Hende nemr o ke,
se peme.

Ben senin gibi/kadar
değilim.

O solgun bir çiçek
gibiydi.

Kar gibi beyazdır.
O kadar yumuşak ki,
pamuk gibi.

5.1.4. pê

meylê

kombîyayîşî

pê

Pê otobuse ame.

Pê pereyan gureyê
xo virašto.

To **pê** qalanê xo
zerrîya ey şikite.

formê bînî

pey

Pey otobuse ame.

Pey peran gurey xo
virašto.

To **pey** qalanê xo
zerrîya ey şikite.

tirkî

ile

Otobüsle geldi.

Parayla işini
yapmış.

Sözlerinle onun
kalbini kırdın.

5.1.5. ver bi

Ez şina **ver bi** Dîyarbekir. (Diyarbekirê dođru gidiyorum.)

Ez peykanî şona la o zî **ver bi** mi yeno. (Ben gerisin geri gidiyorum fakat o da bana dođru geliyor.)

5.2. Peyedat (Artedat)

5.2.1. rê

Tayê fekan de cayê “**rê**”yî de “**rî**”, “**ri**”, “**re**” yan zî “**r**” vajiyeno. Kombîyayîşî nê forman ra “**rê**” tercih kerdo. Nimûneyî:

meylê		
kombiyayîşî	formê binî	tirkî
rê	rî, ri, re, r'	-e
Kamî rê?	Komî rî?/Kûmî ri?	Kime?
mi rê	mi rî, mi re, mi r'	bana
Wa to rê xeyrên bo.	Wa to rî xêrên bo.	Sana hayırlı olsun.

5.2.2. r'

Tayê vateyan de kopula û “r” pîya vajiyenê labelê nuştiş de ganî no “r” cîya binusîyo. Nimûne:

Lajek uca **r'** o. (Oğlan ordadır.)

Na cumle de “uca” zerf a, “o” kopula, “r” zî **peyêdat** o. No “r” eslê xo de yew çeku ya labelê kilm bîyo, tena sey yew herfe mendo, coka cîya nusîyeno. Seke nimûneyanê cêrênan de aseno, gama ke merdim lehçeyanê bînan yê kurdkî de muqayese keno, eslê nê “r”yî hîna weş fehm beno.

Çend nimûneyê binî:

meylê		
kombiyayîşî	formê binî	tirkî
uca r' o	uca ro, uzaro	ordadır
uca r' ê	uca rê, uzarê	ordadırlar
dime r' o	dime ro, dimero	peşindedir, arkasındadır
dime r' a	dime ra, dimera	peşindedir, arkasındadır
dime r' ê	dime rê, dimerê	peşindedirler, arkasındadırlar

Muqabilê nê “rê” û “r”yî -ke cor ra ma behsê înan kerd- kurmanckî (kirdaskî) de “li”, kurdkîya mîyanêne (sorankî) de “le” est o. Yanî no “r”yê kirmanckî nê lehçeyan de “l” yo. Muqayeseyanê cêrênan ra no vurîyayîş hîna weş bellî beno:

kirmanckî (zazakî)

rê, re, rî, r', ra, era, ro

Uca **r'** a. Uza **r'** a.

Dime **r'** a.

Da mi **ro**./Mi **ro** da.

era dime kotene

Kure ya?/**Kura** ya?

Wêra ya./**Weyre** ya./

Weyra ya.

hure vîştene, **hurê** fiste-
ne, **werê** fiştene, **werê**
visteni

hurê dayene, **werê** da-
yene

hurê ameyene, **hurê**
amayene, **werê** ame-
yene, **werê** amayene

hurê ardene, **werê** ardene

Heywanî ko **ra** çerenî.

kurmanckî (kirdaskî) tirkî

li

Li wî cî ye.

Li dû ye./**Li** dûv e.

Li min da/xist.

li dû ketin

Li ku ye?

Li wê ye.

li hev xistin

li hev dan

li hev hatin

li hev anîn

Heywan **li** çiyê diçêrin.

Oradadır.

Peşindedir

Bana vurdu.

peşine düşmek

Nerededir?

Oradadır.

kariştirmek

(birbirine)

kariştirmek

barışmak

barıştırmak

Hayvanlar dağda
otlanıyorlar.

kirmanckî (zazakî)

rê, re, rî, r', ra, ra, ro

yê to **ra**

înan **ra** di kesî

vîr **ra** nêşî

**kurdkiya miya-
nêne (sorankî)**

le

le hî to

le wane du kes

le bîr neçû

tirkî

seninkinden

onlardan iki kişi

unutmadı

Ku re ?/Kura?	Le kwê?	Nerede?
Wê ra ya./Wey re ya./ Wey ra ya.	Le wê ye.	Oradadır.
Hewn ra werzên!	Le xew helsîn!	Uykudan kal- kınız!(⁵)

5.2.3. de

meylê kombîyayîşî	formê binî	tirkî
de	di, d'	-de
Lajek tenge de yo.	Lajek tengi d' o./Lajek tengi di wo.	Oğlan dardadır.
Qeleme çanteyê mi de ya.	Qelem çüntey mi d' a.	Kalem çantam- dadır.
Dewe de çi est o, çi çin o?	Dow/do di çi est o, çi çinî yo?	Köyde ne var, ne yok?

5.2.4. der

meylê kombîyayîşî	formê binî	tirkî
der	dir	-de
der o, der a	de ro, derro , der ro, dir o, diro	-dedir (içindedir)
Lajek keye der o.	Lajek keye dero / diro ./ Lajek keye de ro/ di ro.	Oğlan evdedir.

5. Malmîsanij, "Di Kurdî de Guherîna Dengên R û L", Çira: kovara kulturî, hejmar: 7, 1996, Stokholm, r. 50-55

Kêneke mekteb **der** a.   Keyneke mekteb **dera/** Kız okuldadır.
dira.

5.2.5. ra

Mi **ra** pey ame. (Benden sonra geldi.)

To **ra** girewt. (Senden aldı.)

Ma **ra** va. (Bize söyledi.)

Ez semedê şîma **ra** ameya. (Ben sizin için geldim.)

Lajekî lewe kêneke **ra** day. (Oğlan kızı öptü.)

5.2.6. ro

Şiwani bizê xo deşte **ro** ney, ko **ro** berdî. (Çoban keçilerini ovadın değil, dağdan götürdü.)

Mêrdek nêrdîwane **ro** vejîya cor. (Adam merdivenden yukarı çıktı.)

5.2.7. ya

Mêrdek di xizmetkaran zî kênaya xo **ya** şaweno. (Adam iki hizmetçiyi de kızıyla gönderir.)

Ez semedê şîma **ya** ameya. (Ben sizin için geldim.)

5.2.8. a

Lajekî lewe kênek **a** day. (Oğlan kızı öptü.)

5.3. Veredat û Peyedat Pîya (Önedat ve Artedat Birlikte)

5.3.1. bi ... ra

Ez **bi** Roşanî **ra** şîya. (Roşan ile -birlikte- gittim.)

Ez **bi** to **ra** ma pîya şonî. (Seninle birlikte gideriz.)

5.3.2. di ... de

Dewijî **di** camî **de** bîy. (Köylüler camideydiler.)

“Zey **di** Bedr û hem Huneyn **de** bo şehîd.” (Bedr ve Huneyn’de şehit olmuş gibi) (Mela Ehmedê Xasî)

“Yo hevalê min **di** cennet **de** mudam.” (O cenette sürekli arkadaşım.) (Mela Ehmedê Xasî)

“Ez **di** no hal **di** bîyan, amey, min dî” (Ben bu haldeydim, geldiler, gördüm) (Usman Efendîyo Babij)

“Ey **di** textê Ehmedî **di** ya Xuda!” (Onu Ehmed’in tahtında, ey Tanrı!) (Usman Efendîyo Babij)

5.3.3. ede ... de

“Xidê Momid, **ede** raya trêna Erzingan **de** tasaron bî.”

“Tayê cênî, cûwamêrd, domon, eskeronê şuwarû day arê, **ede** Korta Hêmez **de** bêrd.”

“Hen eve o qêyde **ede** dustê bononê Çê Ferê Bilêj **de** bî vînd şî.”

“Çiqas bon, **ede** o Estemol **de**, cawonê bînû de, hemêgê ma ra amê virastene nîno hesavkerdene.”

“Naye ser o ez niştûne ro taxsî, tekit û şûne Hêyder Pasa (Haydar Paşa), mi **ede** trêne **de** pêguret.”⁽⁶⁾

5.3.4. a ... ra

Lajek çinayanê xo dano **a** xo **ra**. (Oğlan giysilerini giyiyor.)

6. Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usifê Qurzkizî, Weşanên Roja Nû, Stokholm, 1992, r. 83, 96, 104, 205, 209

5.3.5. beyntarê ... de

Beyntarê min û ey **de** çiyêko xirab çin bi. (Onunla aramızda kötü bir şey yoktu.)

5.3.6. bi ... ya/bi ... a

Mêrdek **bi** yew cenî **ya** ameyo. (Adam bir kadınla gelmiş.)
Ti zî **bi** min **a** bê. (Sen de benimle gel.)

5.3.7. bi ... bê/ebi ... bê

Kêneke **bi** fek **bê** xo vato./Keynekî **ebi** fek **bê** xwi vato. (Kız kendi ağzıyla söylemiş.)

5.3.8. peyê ... ra

Mêrdek **peyê** berî **ra** vejîya. (Adam kapının arkasından çıktı.)

6. BESTOXÎ (BAĞLAÇLAR)

6.1. Çend Bestoxî

6.1.1. eke

Cayê çekuya “**eke**” de, tayê fekan de nê varyantî est ê: **ek, eke, ekê, eki, eg, heki, ke, ki, ku.**

meylê kombiyayîşî

eke

Biko, **eke** ti zanî vaje eke ti nêzanî biperse.

Eke a kêneke bêra ez zî yena.

Eke ti nêzanî ti çi rê nusenî, ti mecbur î ke binusî?

tirkî

eğer

Oğul, biliyorsan söyle, bilmiyorsan sor.

Eğer o kız gelirse ben de gelirim.

Bilmiyorsan neden yazıyorsun, yazmak zorunda mısın?

6.1.2. ke

Cayê çekuya “**ke**” de tayê fekan de nê varyantî est ê: **gi, go, ig, ik, ki, ko, ku, kû.**

meylê kombiyayîşî

ke

Ti mevaje **ke** zurî keno.

Çîyo **ke** ez zana ti zî zanî.

Xorto **ke** yeno birayê min o.

tirkî

ki

Meğer yalan söylüyormuş.

Benim bildiğimi sen de biliyorsun.

Gelen delikanlı kardeşimdir.

Mi nêwaşt **ke** a kêneke bêra. O kızın gelmesini istemedim.
 O ameyo tîya **ke** biwano. O buraya okumak üzere
 gelmiş.
 Şima vajîn **ke** ma zî vajê. Siz söyleyin ki biz de söyliyelim.

6.1.2.1. “Ke” û Vîrgul

Tayê kesî mîyanê cumle de çekuya “ke” ra ver yan zî pey vîrgul ronani labelê rewşa normale de ganî bestoxan dima vîrgul nêronîyo. Çünke bestoxî zî xora sey vîrgulî çekuyan û cumleyen pêra girê danê. Nimûne:

meylê kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
Ez ameya ke ti zî bêrî.	Ez ameya ke , ti zî bêrî./ Ez ameya, ke ti zî bêrî.	Sen de gelesin diye geldim.

Bi bestoxanê “**ke**”, “**labelê**”/“**la**”, “**û**”yî çend nimûneyê bînî:

Ti mevaje **ke** birayê ey ameyo. (Meğer kardeşi gelmiş.)

Vaje **ke** wa bimusol! (Söyle ki öğrensin!)

A wazena biwano **ke** hîna zaf bizano. (O daha çok bilmek için okumak istiyor.)

Ez ewro rew şîya wendegê **labelê** mamosta nêamebi. (Bugün okula erken gittim fakat öğretmen gelmemişti.)

Ame, gamê ronîşt, dima dest bi qîseykerdişî kerd **û** keyfê ma ard. (Geldi, birazcık oturdu, sonra konuşmaya başladı ve bizi neşelendirdi.)

Tayê rewşan (halan) de “**ke**”yî ra pey yan zî ver vîrgul ronîyeno.

Nimûneyî:

Par tîya de hende vewre varaybî **ke**, simerê dewijan zî heywanan

rê nêvetbi. (Geçen yıl burada o kadar kar yağmıştı ki, köylülerin samanı da hayvanlara yetmemişti.)

A roje panc xortî, **ke** Kajîn zî înan ra yew bi, uca birîndar bibîy. (O gün beş genç, ki Kajîn de onlardan biriydi, orada yaralanmışlardı.)

6.1.3. Nuştîşê Tayê Bestoxanê ke Di yan zî Hirê Çekuyan ra Virazîyayê

meylê kombîyayîşî	formê binî
çend... hende...	çende... ende..., çindi... indi...
çi... çi...	-
çiqas... hende...	çiqas... ende, çiqas... indi, çiqaşî... honde...
çiqas ke... hende...	çiqas ki... indi..., çiqaşî ke... honde...
ge... ge...	gê... gê
ge-ge... ge-ge...	gê-gê... gê-gê...
ge-gane... ge-gane...	gê-gane... gê-gane...
ha... ha...	-
hem... hem...	him... him, him... himi...
ne... ne...	-
ne... ne zî...	ne... ne jî...
ne... ne kî...	ne... ne jî...
yan... yan...	ya... ya...
yan... yan zî...	ya... ya jî...
yan... yan kî...	ya... ya jî...

Tayê kesî gama ke nê bestoxan nusenî, beyntar de vîrgul ronanî labelê goreyê meylê kombîyayîşî bêvîrgul nusîyenê:

meylê kombîyayîşî

Çend ez zana ti zî **hende** zanî.

Çi cinî **çi** camêrd, heme amey.

Ge ez yena **ge** ti yenî.

Ge-ge ez yena **ge-ge** ti yenî.

Ha ez **ha** ti, ferqê ma çin o.

Hem ez yena **hem** ti yenî.

To **ne** wendo **ne** nušto.

Yan ez yena **yan** ti yenî.

nuştişê bînî

Çend ez zana, ti zî hende zanî.

Çi cinî, çi camêrd heme amey.

Ge ez yena, ge ti yenî.

Ge-ge ez yena, ge-ge ti yenî.

Ha ez, ha ti, ferqê ma çin o.

Hem ez yena, hem ti yenî./

Him ez yena, him ti yenî.

To ne wendo, ne nušto.

Ya ez yena, ya ti yenî./Yan ez yena, yan ti yenî.

7. KAR (FÎÎL)

7.1. Mesderê Karî (Mesderê Fîîlî) û Nameyê Mesderî

Kirmanckî de peygirê mesderî “-ene”/“-yene”, “-îyayene” yan zî “-iş”/“-yîş” û “-îyayîş” o. Mesela “kerdene”/“kerdiş” (yapmak, yapma) û “dayene”/“dayîş” (yapmak, yapma). Seba ke zıwanê nuştîşî de asanî bibo Kombîyayîşê ma, karê ke bi peygirê “-ene”/“-yene” û “-îyayene” qedîyênê sey mesderî (matar); êyê ke bi “-iş”/“-yîş”, û “-îyayîş”î qedîyênê zî sey nameyî (ad, isim) qebl kerdî.

7.1.1. Mesderê Karî bi Peygirê “-ene”/“-yene” û “-îyayene”

Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî

formê bînî

tirkî

-(y)ene

-(y)eni, -(y)êne,
-(y)îne, -(y)en,
-(y)in

berdene (berd
+ ene)

bardeni

götürmek

dayene (da + y
+ ene)

dayeni, dayêne,
dayîne

vermek

bîyene

bîyayeni,
bîyayêne,
bîyayîne,

olmak

bîyayen, bîyayin

gêrayene

geyrayêne

gezmek, dolaşmak

ronayene	ronayêne, rûnayîne	koymak, indirmek, yere bırakmak
şiyene	şiyayeni, şiyayêne	gitmek
zanayene	zanayîne, zonayêne, zûnayîne	bilmek

-îyayene

-îyayene

-iyayêne, -îyayîne, -iyayîne

kişiyayene (kiş + îyayene)	kişiyayêne, kişiyayîne, kişiyayîne	öldürülmek
nusiyayene	nusiyayêne, nusiyayîne, nusiyayîne	yazılmak
vajiyayene	vajiyayêne, vajiyayîne, vajiyayîne	söylenmek

7.2. Nameyê Mesderî bi Peygirê "-iş"/"-yîş" û "-îyayîş"î

Nimûneyî:

meylê

kombiyayîşî

formê binî tirkî

-iş, -(y)îş

-iş, -(y)îş

berdiş (berd + iş)

bardeş

götürme

dayiş (da + y+ iş)

dayiş

verme

gêrayiş

geyrayiş

gezme, dolaşma

ronayiş

rûnayiş

koyma, indirme, yere bırakma

zanayiş

zonayiş,

bilme

zûnayiş

-îyayîş

-îyayîş

-iyayîş, -îyayîş, -iyayîş

kişîyayîş (kiş + kişiyayîş, kişîyayîş, kişiyayîş öldürülme
îyayîş)

nusîyayîş nusiyayîş, nusîyayîş, nusiyayîş yazılma

vajîyayîş vajiyayîş, vajîyayîş, vajiyayîş söylenme

Nê corênan ra “-yîş” eslê xo de “-iş” o labelê gama ke herfa vengine dima “-iş” bêro, di venginî yenê têhet, o wext “y” sey herfa pêragirêdayene dekeweno mabênê înan û “-iş” beno “-yîş”. Yanî, **ca yê “-yîş”ê nameyê mesderî de ganî tim “-yîş” binusiyo.**

Nimûne:

da + **iş** → daiş → da + **y** + **iş** = **dayîş** (bi tirkî “verme”)

gêra + **iş** → gêraiş → gêra + **y** + **iş** = **gêrayîş** (bi tirkî “gezme”, “dolaşma”).

Labelê eke eslê karî bi herfa bêvenge (sessiz harf) biqedîyo, no “-iş” nevirîyeno. Nimûne:

berd + **iş** = berdiş (bi tirkî “götürme”)

kerd + **iş** = kerdiş (bi tirkî “yapma”)

ant + **iş** = antiş (bi tirkî “çekme”)

Herfa pêragirêdayene, seba mesderî zî eynî fonksiyonî ana ca. Nimûne:

da + **ene** → daene → da + **y** + **ene** = **dayene** (bi tirkî “vermek”)

gêra + **ene** → gêraene → gêra + **y** + **ene** = **gêrayene** (bi tirkî “gezme”, “dolaşmak”).

Labelê eke eslê karî bi herfa bêvenge (sessiz harf) biqedîyo, no “-ene” nevirîyeno. Nimûne:

berd + **ene** = berdene (bi tirkî “götürmek”)

kerd + **ene** = kerdiş (bi tirkî “yapmak”)

ant + **ene** = antene (bi tirkî “çekmek”)

7.3. Karê Pêrabesteyî (Bileşik Fiil) de

a)Eke karo pêrabeste çend çekuyan ra viraşte bibo, **mesderê** bi peygirê “-ene”/“-yene” û çekuyê binî **cîya nusîyenê**, yanî her çekuya nê çeşît mesderanê karanê pêrabesteyan cîya nusîyena. Labelê **nameyê mesderî** yê bi peygirê “-iş”/“-yîş”î û çekuyê binî **pîya nusîyenê**; çünke manaya înan de zî ferq est o. Nimûneyî:

mesder	nameyê mesderî
-(y)ene	-iş, -yîş
awe day ene (sulamak, su-varmak)	aweday îş (sulama, suvarma)
awe xo ro kerd ene (duş almak, su dökünmek, yıkanmak)	awexorokerd îş (duş alma, su dökünme, yıkanma)
awe xo ser o zelal kerd ene (çok gecikmek) (îdyom)	awexoserozelal kerd îş (çok gecikme) (îdyom)
herre û wele xo ser ro kerd ene (pişmanlık duyup yakınmak) (îdyom)	herreûwelexoserrokerd îş (pişmanlık duyup yakınma) (îdyom)
berz kerd ene (yükseltmek)	berzkerd îş (yükseltme)
germ kerd ene (ısıtmak)	germkerd îş (ısıtma)
pêro day ene (dövüşmek)	pêroday îş (dövüşme)
piro day ene (vurmak)	piroday îş (vurma)
day ene zana yene (bildirmek, beyan etmek)	day îş zana yîş (bildirme beyan etme)

b)Seke nimûneyanê corênan de aseno, mesder û nameyê mesderî yê karê pêrabesteyî de, çekuya karî (fiilî) peynî de nusîyena. Nê karanê corênan de, çekuyê “dayene”, “kerdene” û “dayîş”;

“**kerdiş**”î kar ê û peynî de yê. Sey “berz **kerdene**” û “berz**kerdiş**”î.

Tayê fekan de, nuştişê mesderî û nameyê mesderî yê tayê karanê pêrabesteyan de, çekuya karî vernî de yena labelê **nimûneyê winasî tay ê**. Fekê Pîranî ra çend nimûneyî:

mesder

dekerdiş quli (deliğe tıkmak, deliğe koymak)

quli **dekerdiş** (delmek)

nameyê mesderî

dekerdişquli (deliğe tıkma, deliğe koyma)

quli**dekerdiş** (delme)

Seke nimûneyanê corênan de aseno, çekuya “dekerdiş”î kar (fiil) o û goreyê vernîdebîyayîş yan zî peynîdebîyayîşê na çekuye, manaya karê pêrabesteyî vurîyena. Nê nimûneyanê cêrênan de zî kar (dekwetiş, ramitiş) vernî de ameyo:

ramitiş ser (üzerine saldırmak)

dekwetiş cili (1-yatağa düşmek, yatağa girmek 2-hasta olmak)

7.4. Kopula (Karo Nêmcet)

Kirmanckî de yew kar est o ke tamam nîyo, “karo nêmcet” o, tena demê nikayinî de ancîyêno; ziwananê rojawanî de ney ra kopula (“copula”, “copule”), tirkî de “koşaç”, “ek fiil” vajîyeno; name, zemîr yan zî sifetan dima yeno. Muqabilê nê karî, franskî de “être”, îngilizkî de “to be” yo. Herçiqas ke no kar karê “bîyene”/“bîyayene” maneno zî no yewna kar o. Muqabilê karê “bîyene”/“bîyayene” franskî de “devenir”, îngilizkî de “to become” o.

Kopula zemîr, sifet û nameyan ra cîya nusîyena. Fekanê cîya-cîyayanê kirmanckî de formê kopula vurîyene (bedilîyene). Ma cêr ra meylê kombîyayîşî û formanê bînan û nusenê:

	name û kopula	sifet û kopula
ez a (n, m)	Ez kurd a .	Ez gird a .
ti yî (n)	Ti kurd î .	Ti pîl î .
ti ya (m)	Ti kurd a .	Ti qij a .
o yo (n)	O kurd o .	O pîr o .
a ya (m)	A kurd a .	A nêweş a .
ma yê / ma yîme	Ma kurd ê . / Ma kurd îme .	Ma zaf ê . Ma wende yîme .
şima yê	Şima/sima kurd ê .	Şima/sima bîaqil ê .
ê yê	Ê kurd ê .	Ê zanaye yê .

Zemîrê Kesî ..... Meylê Kombîyayîşî.....Formê Bînî

1. ez (n, m) ..... **a** ..... **o** / **û**
Ez **a**. (Benim.) ..... Ez **o**. / Ez **û**. (Benim.)
Ez kurd **a**. (Ben Kürdüm.) ..... Ez kurd **o**. / Ez kurd **û**. (Ben Kürdüm.)
ane ..... **ûne** / **ûni** / **onê** / **an**
Ez **ane**. (Benim) ..... Ez **ûne**. (Dêrsim) / Ez **ûni**. (Şankuş)⁽⁷⁾
Ez dêrsimiz **ane**. (Ben Dêrsimliyim.) ..... Ez dêrsimiz **ûne**. (Ben Dêrsimliyim.)
Ez de baş **ane**. (Ben iyiyim.) (Hewêl)⁽⁸⁾ ..... Ez pîl **onê**. (Ben bûyûgüm.) (Şankuş)⁽⁹⁾
Ez **an**. (Benim.) (Sêwregî)⁽¹⁰⁾

2. ti (n) ..... **î** ..... **ê**

- Ti **yî**. (Sensin.) ..... Ti **yê**. (Sensin.)
Ti ciwan **î**. (Sen gençsin.) ..... Ti ciwan **ê**. (Sen gençsin.)
Ti kurd **î**. (Sen Kürtsün.) ..... Ti kurd **ê**. (Sen Kürtsün.)
Ti kês **î**. (Sen iyisin.) (Modan/Motkan) ..... Ti baş **ê**. (Sen iyisin.)

7. Kîlfeyjî, Serdar; "Dewda Kîlfeyî ra Çend Teneyî Deyîr û Estanekî", Vate, Hûmare: 64, r. 37

8. Malmîsanîjî; "Kîrmanckîya (Zazakîya) Motkî û Hewêlî ra", Vate: Kovara Kulturî, Hûmar: 6, Skärholmen-Sweden, Payîz-Zimistan 1998, r. 23

Hewramkîya Nowşûdî de: "[Min] weş ena. (Ben iyiyim.)

"Min xo şew û ro arezûy to-m en" (Mewlewî Tawegozî) (Ben gece gündüz seni arzulanayım.)

9. Qetekonîjî, M. Mameî; Tayê Xususiyetê Fekê Şankuşî, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2018, r. 29

10. Azad Dilêr, Dîyarbekiro Xopan o, Almanya, 1986, r. 4

2. ti (m) ..... **a** ..... **ay** .....
 Ti **ya**. (Sensin.) ..... Ti **wa**. (Sensin.)
 Ti ciwan **a**. (Sen gençsin.) ..... Ti pîl **ay**. (Sen büyüsun.) (Şankuş) (11)
 Ti kurd **a**. (Sen Kürtsün.) ..... Ti kurd **ay**. (Sen Kürtsün.) (Dêrsim)
3. o (n) ..... **o** .....
 O **yo**. (Odur.) ..... O **wo**. (Odur.)
 O kurd **o**. (O Kürttür.) .....
3. a (m) ..... **a** .....
 A **ya**. (Odur.) ..... A **wa**. (Odur.)
 A kurd **a**. (O Kürttür.) .....
1. ma ..... **ê** ..... **î** .....
 Ma kurd **ê**. (Biz Kürdüz.) ..... Ma kurd **î**. (Biz Kürdüz.)
 Ma **yê**. (Biziz.) ..... Ma **yî**. (Biziz.)
- îme** ..... **îmi** / **îm** .....
 Ma **yîme**. (Biziz.) ..... Ma **yîmê/yîmi**. / Ma **yîm**. (Biziz.)

Ma kurd **ime**. (Biz Kürdüz.) .....Ma kurd **im**. (Biz Kürdüz.)

2. şima .....**ê** .....**î**
Şima kurd **ê**. (Siz Kürtsünüz.) .....Şima kurd **î**. /Sima kurd **ê**.
Şima **yê**. (Sizsiniz.) .....Şima **yî**. /Sima **yê**. (Sizsiniz.)
3. ê .....**ê** .....**î**
Ê kurd **ê**. (Onlar Kürttür.) .....Ê kurd **î**. (Onlar Kürttür.)
Ê **yê**. (Onlardır.) .....Ê **yî**.

Negatifê (menfiyê) kopula wina yo:

Meylê Kombîyayîşî..... **Formê Bîni**

- nîya** (n, m)..... **nîyo / nîyû**
Ez **nîya** (Ben değilim.) ..... Ez **nîyo**. / Ez **nîyû**. (Ben değilim.)
Ez kurd **nîya**. (Ben Kürt değilim.) ..... Ez kurd **nîyo**. / Ez kurd **nîyû**. (Ben Kürt değilim.)
- nîyane** (n, m)..... **nîyûne / nîyûni / nîyonê / nîyan**
Ez **nîyane**. (Ben değilim.) ..... Ez **nîyûne**. /Ez **nîyûni**. /Ez **nîyan**. (Ben değilim.)
E kurd **nîyane**. (Ben Kürt değilim) ..... Ez kurd **nîyûne**. (Ben Kürt değilim.)

Ez pîl **nîyane**. (Ben büyük değilim.)..... Ez pîl **nîyoné**. (Ben büyük değilim.)

nîyî (n) .....

Ti **nîyî**. (Sen değilsin.) ..... Ti **nîyé**. (Sen değilsin.)

Ti ciwan **nîyî**. (Sen genç değilsin.) ..... Ti ciwan **nîyé**. (Sen genç değilsin.)

Ti kurd **nîyî**. (Sen Kürt değilsin.) ..... Ti kurd **nîyé**. (Sen Kürt değilsin.)

Ti kês **nîyî**. (Sen iyi değilsin.) ..... Ti baş **nîyé**. (Sen iyi değilsin.)

nîya (m)..... -

Ti **nîya**. (Sen değilsin.) ..... -

Ti ciwan **nîya**. (Sen genç değilsin.) ..... -

Ti kurd **nîya**. (Sen Kürt değilsin.) ..... -

Ti kês **nîya**. (Sen iyi değilsin.) ..... -

nîyo (n) .....

O **nîyo**. (O değil.)..... O **nîyû**. (O değil.)

O ciwan **nîyo**. (O genç değil.) ..... O ciwan **nîyû**. (O genç değil.)

O kurd **nîyo**. (O Kürt değil.) ..... O kurd **nîyû**. (O Kürt değil.)

O kês **nîyo**. (O iyi değil.) ..... O baş **nîyû**. (O iyi değil.)

- nîya** (m)..... -
A nîya. (O değıl.) ..... -
A ciwan nîya. (O genç değıl.) ..... -
A kurd nîya. (O Kürt değıl.) ..... -
A kês nîya. (O iyi değıl.) ..... -
nîyé..... **nîyî**
Ma nîyé. (Biz değıliz.) ..... **Ma nîyî.** / **Ma nîy.** (Biz değıliz.)
Ma ciwan nîyé. (Biz genç değıliz.) ..... **Ma ciwan nîyî.** (Biz genç değıliz.)
Ma kurd nîyé. (Biz Kürt değıliz.) ..... **Ma kurd nîyî.** (Biz Kürt değıliz.)
Ma kês nîyé. (Biz iyi değıliz.) ..... **Ma kês nîyî.** (Biz iyi değıliz.)
nîme ..... **nîmî** / **nîm**
Ma nîme. (Biz değıliz.) ..... **Ma nîmî.** / **Ma nîm.** (Biz değıliz.)
Ma kurd nîme. (Biz Kürt değıliz.) ..... **Ma kurd nîm.** (Biz Kürt değıliz.)
nîyé..... **nîyî**
Şima nîyé. (Siz değılsiniz.) ..... **Şima nîyî.** / **Sima nîyé.** (Siz değılsiniz.)
Şima kurd nîyé. (Siz Kürt değılsiniz.) ..... **Şima kurd nîyî.** / **Sima kurd nîyé.** (Siz Kürt değılsiniz.)

nîyé.....**nîyî**
Ê **nîyé**. (Onlar değildir.)..... Î **nîyî** / Î **nîyé**. (Onlar değildir.)
Ê kurd **nîyé**. (Onlar Kürt değildir.) ..... Î kurd **nîyî** / Î kurd **nîyé**. (Onlar Kürt değildir.)

7.4.1. Nusîyayîşê Cinsiyetê Kopula

Ge-ge nuştîşê cînsiyetê kopula de xeletîye (şaşîye) bena. Nimûne:

a) Kitab çekuyêka nêrî **ya**.

b) Kitab çekuyêka nêrî **yo**.

Kitab nêrî, çeku makî ya. Coka cumleyanê corênan ra cumleya verêne rast, cumleya dîyine xelet a. Cumleya verêne de kopulaya “**ya**” semedê makî ya çünke “çekuye” makî ya; tîya de kopula goreyê “kitabî” nîya, goreyê “çekuye” ya. Yanî kopula goreyê kerdoxî nênusîyaya, goreyê objeyî (nesne) nusîyaya û rast a.

Çend nimûneyê bînî:

rast

Şamîya mi riz **o**.

Sebeb, nezanîya min **a**.

Karê to başîya/rindîya to **ya**.

Kêmaneyê na partî yo tewr gird, xebata ziwane kurdki **ya**.

Nameyê mi Delal **a**, nameyê naye zî Zelal **a**.

Werdê to mercû **ya**.

Karê ey qeşmerî **ya**.

Para ey hêga **yo**.

xelet

Şamîya mi riz **a**.

Sebeb, nezanîya min **o**.

Karê to başîya/rindîya to **yo**.

Kemaneyê na partî yo tewr gird, xebata ziwane kurdki **yo**.

Nameyê mi Delal **o**, nameyê na zî Zelal **o**.

Werdê to mercû **yo**.

Karê ey qeşmerî **yo**.

Para ey hêga **ya**.

7.5. Nusîyayîşê Çekuya “Çin” û Karî (Fîlî)

Kirmanckî de çekuya “**çin**”î, manaya “**tin**”/“**tun**”a kurmanckî dana. Na çekuye, kopula ra cîya nusîyena.

meylê

kombîyayîşî

formê bînî

tirkî

çin

çîn, çîne, çîni, çînê, çinî, çini, çinik

yok

çin a (m)

çîn a, çîne ya, çîni ya, çînê ya, çinî ya, çini ya, çinik a

yoktur

çin o (n)

çîn o, çîne yo, çîni yû, çînê yo, çinî yo, çini yo, çinik o

yoktur

çin ê

çîn ê/î, çîne yê, çîni yê, çînê yê/yî, çinî yê/yî, çini yê/yî, çinik ê/î

yokturlar

Bi “bîyene” û “kerdene”, çekuya “çin”i ra karê “çin bîyene” û “çin kerdene” virazîyeno.

meylê

kombîyayîşî

formê bînî

tirkî

çin bîyene

çîn bîyene, çînê bîyene, çîni bîyene...

yok olmak

çin kerdene

çîn kerdene, çînê kerdene, çîni kerdene...

yok etmek

Kitabê ey çin bi.

Kitabê ey çîn bi./Kitabê ey çînê/çîni bi...

Onun kitabı yoktu.

Eskeran kitabê ey veşnayê, çin kerdê.

Eskeran kitabê ey veşnay, çîn/çînê/çîni kerdê...

Askerler kitaplarını yakmışlar, yok etmişler.

7.6. Nusîyayîşê Çekuya “Est” û Karî (Fîlî)

Na çekuye hetê gramerî ra sifet û name ya. Pehlevkî de zî bi şekilê “hest”î est a. Nuştiş de çekuyanê bînan ra cîya nusîyena.

yewhûmar .....zafhûmar

1.ez **est** a (n, m).....1.ma **est** ê / ma **est** îme

2.ti **est** î (n) .....2.şima **est** ê

2.ti **est** a (m) .....3.ê **est** ê

3.o **est** o (n)

3.a **est** a (m)

7.7. Karê “Biyene”/“Biyayîş”î

meylê

kombîyayîşî

ez **bena** / ez be-
nane (n, m)

ti **benî** (n)

ti **bena** (m)

o **beno** (n)

a **bena** (m)

ma **benê** / ma be-
nîme

şima **benê**

ê **benê**

formê bînî

ez **benay**, ez **beno**, ez
benû, ez ben

ti ben

-

o **benû**

-

ma **beme**

sima **benê**, şima ben

î **benê**, ê ben

tirkî

ben oluyorum

sen oluyorsun

sen oluyorsun

o oluyor

o oluyor

biz oluyoruz

siz oluyorsunuz

onlar oluyorlar

7.7.1. “B” yan “V”?

Tayê fekan de gama ke karê “biyene”/“biyayîş”î anciyeno, vengê “B”yî vurîyeno beno “V” labelê tayê fekan de no veng nêvurîyeno û “B” sey eslê xo maneno. Kombîyayîşî formê “B”yî tercih kerd.

Nimûneyî:

meylê

kombiyayîşî

O bî**bî**.

Her di şehîd
bî**bî**.

Di cayan ra
dirbetin bî**bî**.

Mi murayî
kerdî**bî** la ra.

Şima xapitî**bî**.

Kênekî şî**biy**.

O ame**bî**.

Mi vat**bi**.

formê bîni

O bî**vî**./O bî**v**.

Hur dî şehîd bî**vî**.

Di cayan ra dirvetin bî**vî**.

Mi morekî kerdî**vî** la ra.

Şima xapitî**vî**.

Çênekî şî**vî**.

O ame**vî**.

Mi vati**v**.

tirkî

O olmuştü.

Her ikisi şehit
olmuştü.

İki yerden yara-
lanmıştı.

Boncukları ipe
takmıştım.

Sizi
kandırmışlardı.

Kızlar gitmişler-
di.

O gelmişti.

Ben demiştim.

7.8.Karo Pêrabeste (Bileşik Fiil)

Karo pêrabeste çend çeşitî yo. Cêr ra, ma goreyê tercîhê kombiyayîşî, rastnuştîşê panc çeşîtan nusenê:

7.8.1. Preverbo Yewheceyin + Kar

Preverb, yew çeku ya ke yena vernîya karî. Ge-ge yew preverb û yew kar pîya yewna karê neweyî virazenê. Yanî preverb + kar = karo pêrabeste.

Çend preverbê yewheceyinî: a-, de-, ra-, ro-, we-, pa-, pê-, po-, tê-, to-.

Çend karê ke hîna zaf nê preverban dima yenê û karêkê neweyî virazenê nê yê: Bîyene, dayene, girewtene, kerdene, kewtene.

Preverbo yewheceyin û kar, mesder de pîya nusîyenê. Nimûneyî:

Akewtene, **dekewtene**, **rabîyene**, **rakerdene**, **pakerdene**, **wekerdene**, **wedayene**.

Dekerdîş, **dekewtiş**, **padayîş**, **pakerdîş**, **pêşanayîş**, **pokerdîş**, **radayîş**, **rodayîş**, **ronayîş**, **têşanayîş**, **tokerdîş**, **wekerdîş**.

Nê karî, goreyê fekan, di çeşitî ancîyenê. Tayê fekan de kar ke ancîyeno, preverb karî ra ver yeno. Tayê fekan de zî kar ke ancîyeno, preverb karî ra pey yeno. Nimûneyî:

grûba yewine..... **grûba dîyine**

akerd..... kerd **a**

dekerd ..... kerd **de**

pakerd ..... kerd **pa**

rakerd..... kerd **ra**

rona ..... na **ro**

wekerd..... kerd **we**

Seke nimûneyanê corênan de zî aseno, eke antişê karî de **preverbo yewheceyin karî dima bêro**, **kar û preverb cîya nusîyenê** labelê eke antişî de **preverbo yewheceyin karî ra ver bêro**, **preverb û kar pîya nusîyenê**.

7.8.2. Preverbo Zafheceyin + Kar

Eke preverb zafheceyin, yanî yew hece ra zafêr bibo, **preverbo zafheceyin û kar cîya nusîyenê**. Yanî preverbo zafheceyin sey yew çekuye, kar zî sey yew çekuye xoser nusîyenê. Nê her di çekuyî yew karê neweyî virazenê.

Çend preverbê zafheceyini: bider-/bere-/bede-, pede-, pêra-,

pêro-, pira-, piro-/pero-, tede-/tedi-, têra-, têro-, tiro-. Nimûneyî:

Pira girewtene, **piro** dayene, **piro** ginayene, **piro** kerdene, **têra** çarnayene, **têra** kerdene, **têro** cinitene.

Nê karê bi preverbanê zafheceyinan zî goreyê fekan di çeşit ancîyenê. Tayê fekan de kar ke ancîyeno, preverb karî ra ver yeno. Tayê fekan de zî kar ke ancîyeno, preverb karî ra pey yeno. Nê her di grûban de zî preverb û kar cîya nusîyenê. Nimûneyî:

grûba yewine..... **grûba diyine**

pêro da..... da **pêro**

piro gina ..... gina **piro**

pêra na ..... na **pêra**

têra kerd ..... kerd **têra**

7.8.3. Name + Kar

Ge-ge name û kar yew karê neweyî virazenê. Nê çeşit karanê pêrabesteyan de name û kar cîya nusîyenê. Nimûneyî:

awe dayene, **pare** biyene, **bawer** kerdene, **ca** ardene, **silayî** kerdene, **dawet** kerdene, **pers** kerdene

7.8.4. Sifet + Kar

Ge-ge sifet û kar yew karê neweyî virazenê. Nê çeşit karanê pêrabesteyan de sifet û kar cîya nusîyenê. Nimûneyî:

berz kerdene, **derg** biyene, **pîl** kerdene, **pak** biyene, **sîya** kerdene, **sûr** kerdene, **weş** kerdene

7.8.5. Kar + Kar

Ge-ge yew kar û yewna kar (karo hetkar) yenê têhet, yew karê neweyî virazenê. Çekuyê nê çeşit karanê pêrabesteyan yewbînî ra cîya nusîyenê. Nimûneyî:

Ameyene kerdene, ameyene vatene, dayene girewtene, dayene kıştene, dayene vatene, dayene wendene, dayene zanayene.

7.9. Kesê Zafhûmarê Yewinî yê Karê Întransîtîfî de: -(y)îme

Tayê fekanê kirmanckî de, kesê zafhûmarê yewinî yê karê întansîtîfî, demê vîarteyê dîyarî de (-dî'li geçmiş zamanda) ca ra ca bi nê forman qedîyeno: **-(y)îme**, **-(y)îmi**, **-(y)me**, **-(y)mi**, **-(y)îm**. Kombîyayîşî nînan ra formê “-(y)îme” tercih kerd. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî

formê binî

tirkî

-(y)îme (y + **îme**)

-(y)me, **-îmi**, **-(y)mi**,
-(y)îm

ma amey**îme**

ma amay**me**/amey**mi**/
omey**mi**

biz geldik

ma **bîme**

ma **bîmi**

biz olduk

ma kewt**îme**

ma kewt**îmi**/kewt**îm**

biz düştük

ma mend**îme**

ma mend**îmi**

biz kaldık

ma resay**îme**

ma resay**îmi**

biz yetiştik

ma **şîme**

ma **şîmi**

biz gittik

Xortan ma ard**îme**.

Xortan ma ard**îmi**.

Gençler bizi
getirdiler.

Xortan ma fiş**îme**
ra xo ver.

Xortan ma fiş**îmi** ra
xo ver.

Gençler bizi
önlerine
kattılar.

7.10. Karan de Negatîfiye (Fillerde Olumsuzluk)

Kirmanckî de karî, goreyê fekan, bi vergirê (önek) “**nê-**”, “**ni-nî-/nîye-**” yan zî “**me-**” yî benê negatîf. Kar û nê vergirî pîya nusîyenê.

Vergir	Nimûneyî	Nimûneyî	Nimûneyî
nê-	bawer nêkerd nêantbî nêard ca nêda pêro/pêro nêda nêda wendîş nêdekerdbî/denêkerdbî nêşkeno nêgina piro/piro nêgina nêkerdo	nêrakerd/ranêkerd nêraketwto/ranêketwto nêramit ser nêşimeno nêşutbî nêva nêveşenê nêwaneno nêwena	nêzano pira nêgirewt/nêgirewt pira sûr nêkerd venga ... nêda wa nêagêro/wa nêgêro a wa nêdeko/wa denêko wa nêako/wa anêko wa nêwano/va nêwano weş nêkerd nîyebû/nyebû nîyedo/nyedû nîyêdûnû/nyêdûnû nîyêzûnû/nyêzûnû bawer meke cira meke tira meke sûr meke venga ... mede
	ni-/nî-/nîye-	nîkenû nîzûnû nîşkenû/nîşkeno nîşkenû/nîşno	nîkenû nîzûnû nîşkenû/nîşkiyeno nîkerd
	me-	meagêre/meğêre a meake/ameke mebere mede wendene meke	merakewe/ramekewe meraşane/rameşane meşo war mevaje mewane

7.11. Demo Nikayin

Kirmanckî de demo nikayin di çeşitî yo. Yew **bê partîkel** o, yew zî **bi partîkelê** “ha”/“-a”/“yê” yî yo. Tîya de, ma yê yewinî ser o vîndenê.

7.11.1. Demo nikayin-I

Kirmanckî de, reyaya demê vîyarteyî yê karî (filin geçmiş zaman kökü) û reyaya demê nikayinî yê karî (filin şimdiki zaman kökü) est ê. Qaydeyê antişî yê demê nikayinî yê karî wina yo:

zemîrê kesî yo xoser (rec- tus) +	reyaya demê nikayinî yê karî +	en +	peygirê an- tişî yê karî	=demo nikayin
ez	k	en	a	= ez kena
ez	nus	en	a	= ez nusena
ez	w	en	a	= ez wena
ez	taş	en	a	= ez taşena

Eke merdim emrê karî bizano, antişê demê nikayinî asan beno. Qaydeyê ci wina yo:

zemîrê kesî yo xoser +	emrî ra vergirê [bi] yî bierze +	n +	peygirê antişî yê karî	= d e m o nikayin	tirkî
ez	[bike →] ke	n	a	= ez kena	yapıyo- rum
ez	[bierze →] erze	n	a	= ez erze- na	atıyorum

ez	[binuse →] nuse	n	a	= ez nusena	yazıyo- rum
ez	[birame →] rame	n	a	= ez ra- mena	sürüyo- rum
ez	[bişuwe →] şuwe	n	a	= ez şu- wena	yıkıyo- rum

Tayê karan de no qaydeyo peyên nêvîyareno. Nimûne: Antişê demê nikayinî yê nê karan de, heceya peyêne ya emrê karî vîndî bena.

mesder	emrê karî	demo nikayin	tirkî
berdene	[bi]bere	cayê “ez berena”yî de “ez bena”	götürüyorum
girewtene	[bi]gîre	cayê “ez gîrena”yî de “ez gîna/ez gîna”	alıyorum
vatene	[bi]vaje	cayê “ez vajena”yî de “ez vana”	söylüyorum

Peygiré antişî yê karî (filin çekim ekleri) sey kopula yê.
Çend nimtûneyî:

Peygiré Antişî

Meylê

Meylê

Peygiré Antişî

Kombiyayîşî .....

Formê Bîni .....

ez ke+n+a → ez **kena** ..... **an** ..... ez **benan** (götürüyorum)

(yapıyorum)

(Dêrsim, Sêwregî), ez **musenan**
(öğreniyorum) (Sêwregî)

ane (n, m) ..... ez ke+n+**ane** → ez **kenane**⁽¹²⁾

ez **benane** (götürüyorum)

(Dêrsim, Hewêl, Sêwregî)

ez **yenane** (geliyorum)

(Erzingan)

ûne ..... ez **benûne** (götürüyorum) (Dêrsim), ez **vanûne** (söylüyorum) (Gimgim)

12. Hewramkî (Gorankî) de:

"Çî Kûrey ayir min ne çoşanan / Ce sîney Seydî sîyaw poşenan." (Seydî Hewramî, Vate, Hûmare: 8, r. 35-36)

"Bu ateş ocağından ben çoşuyorum (kaynıyorum) / Seydî'nin sinesinden karalara bürünüyorum."

- ún** ..... “Ez hûm ken**ún**, gûm ken**ún**,
verdê kîdê şîma di tirri ken**ún**.”
(Aksaray)⁽¹³⁾
- û** ..... ez ben**û**, ez bon**û** götürüyorum)
(Dêrsim)
- one**.. ..... ez ben**one** (götürüyorum)
(Dêrsim)
- o** ..... ez ben**o** (götürüyorum)
- ay** ..... ez ben**ay** (götürüyorum)
(Dêrsim)
- î** ..... ez wani (yiyorum) (Şankuş⁽¹⁴⁾),
ez nişani ro⁽¹⁵⁾
- ..... ez ben (götürüyorum) (Pali,
Dêrsim), ez bon (götürüyorum)
(Dêrsim)
- î** (n) ..... ti ke n+ **î**→ ti ken**î** (yapı- ..... **ê** ..... ti şênê (gidiyorsun) (Modan/

13. Hilkeciê, Memê (Arêkerdox); “Weyki w Huwt Bîrî”, Vate: Kovara Kulturî, Hûmare: 7, Skärholmen-Sweden, Hamman 1999, r. 43

14. Qetekonij, r. 37

15. Qetekonij, r. 37

yorsun) ti benî (götürü-
yorsun)

Motkan)⁽¹⁶⁾, ti benê (götürü-
yorsun)

a ..... ti bena (götürüyorsun) (Dêrsim,
Gimjim)

ay ..... ti benay (götürüyorsun) (Dêrsim)

- ..... ti bèn (götürüyorsun) (Pali)

a (m) ..... ti kena (yapıyorsun), ti ..... ay .....
bena (götürüyorsun)

ti benay (götürüyorsun)
(Dêrsim), “Ellayê xo şînenay”
(Allahımı seversen) (Şankuş)⁽¹⁷⁾

o (n) ..... o ken o (yapıyor), o beno ..... û .....
(götürüyor)

o ken û (yapıyor), o ben û
(götürüyor)

a (m) ..... a kena (yapıyor) ..... ay .....
a bena (götürüyor)

a benay (götürüyor) (Dêrsim)

ê ..... ma ken ê (yapıyoruz) ..... î .....
ma benê (götürüyoruz)

ma ken î (yapıyoruz),
ma ben î (götürüyoruz)
- ..... ma bèn (Pali)

16. Malmîsanîj; Mi Şêx Seîd Dî, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2009, r. 108

17. Kîlfîseyîj, r. 49

îme	ma ken îme (yapıyoruz).....	îmi	ma ben îmi (götürüyoruz)
	ma ben îme (götürüyoruz)		(Dêrsim, Gimgim)
		îm	ma ben îm (götürüyoruz)
			(Dêrsim)
		me	ma be me (götürüyoruz)
			(Dêrsim)
		mî	em be mî (götürüyoruz)
			(Dêrsim)
		mî	ma we mî (yiyoruz) (Şankuş) ⁽¹⁸⁾
		m	be ym (götürüyoruz) (Dêrsim)
ê	şima ken ê (yapıyorsunuz).....	î	şima ken î (yapıyorsunuz)
	şima ben ê (götürüyorsunuz)		şima ben î (götürüyorsunuz)
			şima bèn (Pali)
ê	ê ken ê (yapıyorlar).....	î	ê ken î (yapıyorlar)
	ê ben ê (götürüyorlar)		ê ben î (götürüyorlar)
			ê bèn (Pali)

---

18. Qetekonij, s. 37

7.11.2. Demo nikayin-II (Bi Partîkel)

Tewirê diyin yê demê nikayinî, bi partîkelê “**ha**” / “**-a**” / “**yê**” yî yo. Nimûneyî:

Meylê Kombîyayîşî ... Meylê Kombîyayîşî..... Formê Bînî ..... Formê Bînî
 (partîkel ... peygirê antişî) .. (Demo Nikayin-II) ..... (partîkel ... peygirê antişî) .... (Demo Nikayin-II)

1 - **ha** ... **a** (n, m) ..... ez **ha şina** (n, m) ..... **ha** ... **o** ..... ez **ha şino**, ez **ha terseno**
 ez **ha kena** (n, m) ..... **ha** ... **û** ..... ez **ha şinû** ..... ez **ha şinû**
 ez **ha tersena** (n, m) ..... **ho** ... **a** ..... ez **ho şina**, ez **ho tersena**
ho ... **o** ..... ez **ho şino**, ez **ho terseno**
ho ... **û** ..... ez **ho şinû** ..... ez **ho şinû**
ha - ..... ez **ha şin** ..... ez **ha şin**
ho - ..... ez **ho şin** ..... ez **ho şin**
ha - ..... ez **ha tersen** ..... ez **ha tersen**
ho - ..... ez **ho tersen** ..... ez **ho tersen**

1 - **a** ... **a** (n, m) ..... eza **şina** (n, m) ..... **o** ... **a** ..... ezo **şina**, ezo wanena
 eza **kena** (n, m) ..... **o** ... **û** ..... ezo **benû** ..... ezo **benû**
o ... **i** ..... ezo nişani ro⁽¹⁹⁾ ..... ezo nişani ro⁽¹⁹⁾
û ... **a** ..... ez **û wanena** ..... ez **û wanena**

19. Qetekonij, s. 34

1-a ... **ane** (n, m)..... eza **benane** (n, m) ..... o ... **úne**..... ezo **benúne**
 eza **kenane** (n, m) ..... o ... - ..... ezo **ben**

2-yè ... **í** (n) ..... ti yè **şiní** (n)..... yé... **é**..... ti yè **şiné**
 ti yè **kení** (n)..... hé... **é**..... ti hé **şiné**
 hé... **í**..... ti hé **kení**, ti hé **tersení**
 ha... **í**..... ti ha **kení**
 hé... - ..... ti hé **tersín**

2-ya ... **a** (m) ..... ti ya **şina** (m)..... ha... **a**..... ti ha **şina**, ti ha **tersena**
 ti ya **kena** (m) ..... ha... **a**..... ti ha **kena**
 ti ya **wanena** (m) ..... yo... **a**..... ti yo **wanena**

3-yo ... **o** (n) ..... o yo **şino**..... ho... **o**..... o ho **şino**
 o yo **keno**..... ho... **o**..... o ho **keno**
 o yo **wanen o**..... ha... **o**..... we ha **ken o**
 o yo **ben o**..... wo... **o**..... o wo **ken o**, o wo **wanen o**
 ho... **ú**..... wi ho **şinú**, wi ho **tersenú**
 ho... - ..... wi ho **şin**

3-ya ... **a** (m) ..... a ya **şina** ..... ha ... **a** ..... a ha **şina**, ya ha tersena
 a ya wanena ..... yo ... **a** ..... a yo wanena
 a ya kena ..... wa ... **a** ..... a wa kena, a wa bena

1-yé ... **é** ..... ma yé **şiné**, ma yé ..... hé ... **í** ..... ma hé **şiní**, ma hé **kení**
 kené ..... hé ..... mi hé tersin
 1-yé ... **íme** ..... ma yé **şiníme** ..... yé ... **im** ..... ma yé **şinim**
 ma yé wanen**íme** ..... yé ... **í** ..... ma yé nişen**í** ro
 yo ... **íme** ..... ma yo wanen**íme**
 o ... **íme** ..... ma o ben**íme**
 yé ... **m** ..... ma yé **şim**
 yé ... **mí** ..... ma yé nişem**í** ro⁽²⁰⁾

2-yé ... **é** ..... şima yé **şiné** ..... hé ... **í** ..... şima hé **şiní**
 şima yé **kené** ..... ha ... **í** ..... şima hé **kení**
 şima yé wanen**é** ..... yo ... **é** ..... şima ha **kení**
 é ... **é** ..... şima yo wanen**é**
 hé ... - ..... şima **é** ben**é**
 şima hé tersin

20. Qetekonij, s. 34

3-yê ... **ê** ..... ê yê şinê ..... hê ... **î** ..... yî hê şinî, yî hê tersenî
 ê yê kenê ..... hê ... **î** ..... ê hê kenî
 ê yê wananê ..... yo ... **ê** ..... ê yo wananê
 ê ... **ê** ..... îê benê
 hê ... . yî hê tersîn

Partîkelê demê nikayinî yê karî, ge-ge kilim beno û sey “a” yan zî “o” yî vajiyeno. Nê partîkelanê corênan ra **partîkelo ke tena yew herf a, o û zemîr pîya; partîkelo ke yew herfe ra vêşer (zîyadeyêr) o, o û zemîr cîya nusîyenê**. Yanî partîkelê “a” û “o” yî û zemîr pîya nusîyenê. Nimûne: **Eza vana/Ezo vana** (ben söylüorum). Labelê partîkelê corênî yê bîni û zemîr cîya nusîyenê.

7.12. Partîkelê Demê Ameyoxî yê Karî (Fillin Gelecek Zaman Partikeli)

meylê kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
do	dê, ko, go, ro	
ez do bêra, ez do bêrane	ez ko bêra, ez ko bêro	ben geleceğim
ez do bigîra, ez do bigîrane	ez ko bigîra, ez ko bigîro	ben alacağım
ti do bêrî	ti ko bêrî, ti go bêrî, ti go bêrê	sen geleceksin
ti do bimirî	ti dê bimirê	sen öleceksin
ti do bişimî	ti yo bişimê, tu yo bişimê	sen içeceksin
ê do bêrê	ê ro bêrê	onlar gelecekler
-o	o, ko	
ezo bêrî	ez o bêrî	ben geleceğim
ezo vaja, ezo vajî	ez ko vaja, ez o vaja / ez o vajî ez o vacû / ez o vacî	ben söyleyeceğim

7.13. Nuşîşê Karan û Vîrgul

Tayê cumleyan de yewî ra zafêr karî est ê. Eke nê karî eynî game de piya bibê, yanî bi caardişê yew karî karo bîn zî bibo, beyntarê nê karan de vîrgul nêronîyeno. Seke cumleyanê cêrênan de aseno, gama ke vîrgul ronîyo, manaya cumle vurneno. Nimûneyî:

kirmanckî
Da piro şî.
Da piro, şî.

tirkî
Çekip gitti.
Vurdu, [sonra] gitti.

Girewt kaş kerd berd.
Girewt, kaş kerd berd.
Tifingî pa/pira nayî kiştî.
Tifingî pa/pira nayî, kiştî.
Werzeno vazdano şono.
Werzeno, vazdano şono.

Alıp çekti götürdü.
Aldı, çekti götürdü.
Tüfek sıkıp öldürmüşler.
Tüfek sıkmışlar, öldürmüşler.
Kalkıp koşar gider.
Kalkar, [sonra] koşar gider.

8. ÇEND PEYGİRÎ (BİRKAÇ SONEK)

8.1. -ên

Peygirê “-ên”î manayanê cîya-cîyayan dano çekuyan. Mavajî ke mana “-den kalma”, “-den yapılma” û “-daki”ya tirkî dano. Cayê nê peygirî de, tayê fekan de “-în” yan zî “-in”/“-en”/“-yen” vajîyeno. Meylê kombîyayîşî nînan ra formê “-ên”î ser o yo. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî

formê bînî

tirkî

-(y)ên, -e

-(y)în, -(y)in,
-en, -yen

pemeyên, -e

pemeyîn,
pemiye

pamuktan yapılma

pereyên, -e

pereyîn, pere-
yîn, perêye

önceki günden kalma,
önceki günkü

asinên, -e

asinîn, asinye

demirden yapılma

binên, -e

binîn, binye

alttaki, alt taraftaki

cêrên, -e

cêrîn, cîrye

aşağıdaki, aşağı taraftaki

corên, -e

corîn, cuarye

yukarıdaki, yukarı taraftaki

parên, -e

parîn, parye

geçen yıldan kalma, geçen
yılki

peyên, -e

pêyên, pêyê,
peye

sonuncu, sondaki

serên, -e

serîn

üstteki, üst taraftaki

sêmên, e

sêmîn

gümüşten yapılma

verên, -e

verîn, virên,
virye

önceki, ilk, eski

vizêrên, -e	vizêrîn, vizêrîn	düncü, düncüden kalma
zerrên, -e	zerrîn	altından yapılma
zerrnên, -e	zerrnîn	altından yapılma

8.2. -in

Peygirê “-in”î manaya peygirê “-lı/-li”ya tirkî dano. Cayê nê peygirî de, tayê fekan de “-în” vajîyeno. Meylê kombîyayîşî nînan ra formê “-in”î ser o yo.

meylê

kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
-in, -e	-în	
solin, -e	sualin, suelin	tuzlu (içinde tuz bulunan)
asinin, -e	asinîn	demirli (içinde demir bulunan)
pemeyin, -e	pemeyîn	pamuklu (içinde pamuk bulunan)
sêmin, -e	sêmin, sîmin, sîemin	gümüşlü (içinde gümüş bulunan)
zerrin, -e	zerrîn	altınlı (içinde altın bulunan)

Tayê nuştoxî, bi tesîrê tirkî, vera peygirê “-lı/-li”yê tirkî de peygirê “-in” yê kirmanckî nusenê. Kirmanckî de peygirê “-in”î manaya peygirê “-lı/-li”yê tirkî dano la ganî merdim xo vîr ra nêko ke kirmanckî de, vera nê peygirî de **tim peygirê “-in”î nêbeno**. Peygirê “-in”î zafane seba çîyanê **maddîyan** o. Nimûneyî:

kirmanckî	tirkî	kirmanckî	tirkî
sol in , -e	tuz lu	dew ij , -e	köy lü
rûn in , -e;	yağ lı	paye ker , -e	kibir li ,
ruwen in , -i	çökele kli	heq dar , -e	gösteriş yapan
toraq in , -e;			hak lı
tantûr in , -e			
simer in , -e	saman lı	binamûs, -e	namus lu
teli yin , -e	dike nli	bibar, -e; bar dar , -e	yük lü
este yin , -e;	kemik li	bimaye, bimare,	ana lı (anası
kate yin , -e		bidadî	var olan)
aw in , -e	su lu	bidestmaj,-e; bi- awdest, -e, bion- daz,-e; destmaj ra, awdest ra, ondaz ra	abdest li

9. RASTNUŞTIŞÊ TAYÊ ÇEKUYAN (BAZI SÖZ- CÜKLERİN DOĞRU YAZIMI)

9.1. zî, kî

Kirmanckî de, manaya “jî”yê kurmanckî û “de”yê tirkî de, fek ra fek “zî”, “kî”, “jî”, “iz”, yan zî “çî” vajîyeno. Meylê kombîyayîşî nê forman ra “zî” û “kî”yî ser o yo.

meylê kombîyayîşî

zî, kî

Ez **zî** zana ti **zî**./Ez **kî** zanena ti **kî**.

Ma **zî** va şîma **zî**./Ma **kî** va şîma **kî**.

Erzingan **zî** bajar o./Erzingan **kî**

bajar o.

tirkî

de, dahi

Ben de biliyorum sen de.

Biz de söyledik siz de.

Erzincan da kenttir.

9.2. Çekuyê Tekrarbîyayeyî

Mabênê çekuyanê tekrarbîyayeyan û diletan (çutan) de nîşanê tîre (tire işareti) ronîyeno. Çend nimûneyî:

meylê kombîyayîşî

formê binî

tirkî

ge-ge

ge ge, gege

bazen, ara sıra

ge-gane

ge gane, gegane

bazen, ara sıra

gurr-gurr

gurr gurr

gümbür gümbür, hüngür hüngür

gurre-gurre

gurre gurre

gümbürtü

rew-rew

rew rew, rew-rew, row-row, ro-ro

kolay kolay, çabuk çabuk, sık sık

rey-rey	rey rey, reyrey, ray-ray, ra-ray, rê-rê	bazen, ara sıra
vit-vit	vitvit	dırdır, vıdı vıdı
viz-viz	viz viz, vizviz	vızıldı, vızıldama
zirt-zirt	zirt zirt	zart zurt

9.3. Çekuyê Diletî

meylê	formê bînî	tirkî
kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
çar-panc reyî	çar panc reyî, çar pûnc ray	dört beş kez
hal-hewal	hal hewal	1-ahval, hal, durum 2-hülâsa, kısacası
meşte-bîro	meşte-bêro, meste-bîro	yarın öbür gün
nohêm- ohêm	na hêm do hêm, nahêm dohêm	bu taraf o taraf, o yaka bu yaka
naşta-daşta	naş ta daş ta, naşta daşta	ötede beride, bu taraf ta o taraf ta
nata-bota	na ta bo ta, nata bota	o yana bu yana
nover-bover	na ver bo ver, naver bover	öte beri, bu yaka karşı yaka
nover-wever	na ver we ver, naver wever	öte beri, bu yaka karşı yaka
qîj-wîj	qîj wîj, qîjwîj	bağırış, çığlık, gürültü
rep-tep	rep tep, reptep	pat küt, gürültü patırtı

req-teq	req teq, reqteq	tak tuk, pat küt, takırtı, tıkırtı, gürültü patırtı
reyê-di reyî teq-req	rêyî di rêyî, rayê di rayî teq req, teqreq	bir iki kez tak tuk, pat küt, takırtı, tıkırtı, gürültü patırtı
rew-erey sax-silamet tek-tuk teq-tuq	rew erey sax silamet tek tuk teq tuq	er geç sağ salim tek tük tak tuk, takır tukur, pat küt
xeyr-silam zar-zêç	xêr-silam zav-zêç	hayırlısıyla, selamete çoluk çocuk

9.4. Rastnuştîşê Tayê Çekuyanê Bînan

meylê kom- bîyayîşî	formê bîni	tirkî
acêr	a cêr	aşağıya doğru
acor	a cor	yukarıya doğru
badê cû	badîcû, badêcû, badê coy, bedê cû	ondan sonra, sonra
cêr ra	cêra	aşağıdan
cêr ro	cêro	aşağıdan
cor de	corde, cor di	yukarıdan
cor ra	cora, corra	yukarıdan
çi yo	çiyö	nedir
çik o	çiko	nedir

devacêr	dev a cêr, deva cêr, davacêr	aşağıya doğru, yokuş aşağı
devacor	dev a cor, deva cor, davacor	yukarıya doğru, yokuş yukarı
ha ya	haya, ha wa, hawa	işte, odur
ha yê	hayê, hay	işte, onlardır
ha yo	ha wo, hawo, haw, hew	işte, odur
na ya	naya, na wa, nawa	işte, budur
nara	na ra	bir de
nê yê	nêyê, nî yê	işte, bunlardır
no yo	noyo, no wo, na wo	işte, budur
peyê cû	peyêcû, peyê coy, pêyê cû	ondan sonra
peyser	pey ser, pêyser	geri, geri geri, gerisin geri, geri- sin geriye
seracêr	ser a cêr, sera cêr, sinacîyer, sinacyer, sinacîer	aşağıya doğru, yokuş aşağı
seke	se ke, zeke, zeki, hezeki, hezek	1-gibi 2-sanki
vera ...	ver a ...	karşı, karşısında
veracêr	ver a cêr, vera cêr, ver- acîyer	aşağıya doğru, iniş
veracor	ver a cor, vera cor, ver- acuar	yukarıya doğru, yokuş
verba...	ver ba..., verva ..., ver va ...	karşı, karşısında

yewbînî

yewbîn, yobîn, yobînî,
yowbîn, cîmna, jewbîn,
jewbînî, jewmbînî, jobîn,
jobînî, jubîn, jubînî,
jumîn, jumînî, jumunî,
juwîn, jûbîn, jûbînî,
jûmîn, jûmînî, jûvinî,
jûvîn, jûvînî, jûwîn,
jûwînî, zûbin, zûbinî,
zûbîn, zûbînî, zûmin,
zûminî, zûmîn, zûmînî,
zûvinî, zûvîn, zûvînî

birbiri

**Ma dostê
yewbînî
me/yê.**

yewbînan

yemno, yemnon, yewbî-
na, yewbîno, yewbînon,
yewbînû, yewbînûn,
yewna, yewnan, yobîno,
yobînon, yobînû, yo-
bînûn, yowbîno, yow-
bînû, yowna, yownan,
yownû, yownûn, cîmna,
jewmbîna, jobînan

**Biz birbirimizin
dostuyuz.**

birbiri

**Ma dostê
yewbînan
îme/ê.**

**Biz birbirimizin
dostuyuz.**

RASTNUŞTIŞÊ

KIRMANCKÎ (ZAZAKÎ)

Grûba Xebate ya Vateyî

Vate